

Kautský · Socialna demokracia
1892

Požadavky a zásady sociální demokracie.

Napsal

KAREL KAUTSKÝ.

Přeložil

JOSEF KRAPKA-NÁCHODSKÝ.

V PRAZE.

Nákladem časopisu „Sociální demokrat“.

1892.

Požadavky a zásady socialní demokracie.

Napsal

KAREL KAUTSKÝ.

Přeložil

JOSEF KRAPKA-NÁCHODSKÝ.

V PRAZE.

Tiskem Edv. Beauforta. — Nákladem časopisu „Socialní Demokrat".

1892.

Předmluva překladatele.

Celý vzdělaný svět dnes probírá otázku — která, abychom se tak vyslovili, tvoří jádro dnešního politického i vědeckého života.

Je to otázka socialní čili hospodářská. Nutnosť opravy stávajících poměrů, která tíží celou společnost, uznávají všickni myslící členové společnosti lidské. Jen že tu opravu každý jinak sobě představuje.

Třídy majetné a vládnoucí arciť myslí, že ji rozlušti náplastěmi, téměř vždy nedostatečnými, to jest opravami takovými, které nikterak jejich přepych a moc neobmezují, všeobecnou bídu však neodklizují. Dělnictvo podjalo se poctivě a upřímně této úlohy a prací neunavnou,

obětavostí bezpříkladnou v dějinách lidstva hledí vyssávající systém přeměniti.

Zda cíle svého dělníci dosáhnou, záleží na nich samotných.

Práce tato Herkulesova je však vlastně nepřetržitým bojem se všemi mimodělnickými živly a třídami. A v boji takovém nutno, aby každý vojín znal své povinnosti — své zbraně. Naše zbraň je duševní uvědomění a podrobné poznání našich zásad a cíle.

Dělnictvo národnosti francouzské, anglické, německé atd. může se arciť honositi bohatým arsenálem duševních zbraní, kdežto oproti tomu dělnictvo české dosud obmezeno je na poli vědeckém — v míře největší.

Poměry hospodářské, národnostní boje, podlízavost vědatorů českého jazyka nedovolily, aby vyrostla zvláštní, vlastní věda sociální v českoslovanských krajích.

I jest tudíž na dělnictvu samotném, by sobě překlady dobrých děl zaopatřilo a mezi sebou šířilo.

Soudruh Karel Kautský, autor této knížečky, je příliš znám v dělnictvu veškerých ná

rodností, než abychom jej a jeho spisy viděli potřebu teprve odporučovati.

Jsem přesvědčen, že dílko toto, které je objemem malé, obsahem však veliké, najde nejširší přízně u dělnictva československého.

Čtěte soudruzi — přemýšlejte — a řiďte se obsahem knížky této.

Učiníte-li tak, pak úkol překladu je vyplněn.

Ve Vídni, v srpnu 1892.

Překladatel.

I.

Maloprůmysl a velkovýroba.

o chtějí sociální demokraté?

Stává sotva druhé otázky, která by vícero lidmi dnes na přetřes stavěna — a sotva stává jiné otázky, na kterou dnes — alespoň se strany indifferentních a nesocialistů — tak zřídka správné odpovědi se dostane.

A přece idea tato nevyskytla se snad teprve včera.

Již více než před čtyřiceti lety všeobecně se ptalo, co chtějí „komunisté“ a již tenkráte dali tito jasnou a jednotnou odpověď v „komunistickém manifestu.“

Druhou, další jasnou odpověď, tvoří program německé sociální demokracie.

Nejnovější forma tohoto usnešena na sjezdu v Erfurtu roku 1891.

V tomto programu probírá strana socialnědemokratická podrobně požadavky, které tato

na dnešním státu žádá a požadavky tyto předvádí vždy v úvodu vylíčením svých zásad.

Touto úvodní, zásadní částí chceme se zde nejdříve zabývati. Tato část obsahuje odůvodnění a určení posledního cíle, který sobě sociální demokracie staví a předvádí ony popohánějící síly, které veškeré překážky přemohou a přemoci musí, které dosažení tohoto krásného cíle v cestě stojí. —

Z poznání cíle a oněch nás stále ženoucích sil rozpoznají se lehce jednotlivé požadavky na dnešní stát, co prostředky k dosažení účele.

Úvodní část — prohlášení zásad — programu erfurtského sjezdu zní:

„Hospodářský vývin měšťácké společnosti vede přirozenou nutností k úpadku a záhubě maloživnostnictva, jehož základ, soukromý majetek dělníka na jeho výrobních prostředcích, tvoří.

Tento hospodářský vývin vzdaluje dělníka od jeho prostředků výrobních a proměňuje jej v bezmajetkového proletáře, co zatím prostředky výrobní jsou monopolem poměrně malého počtu kapitalistů a velkostatkářů.

Ruku v ruce s tímto monopolisováním výrobních prostředků kráčí vytlačování roztříštěného maloprůmyslu ohromnými velkozávody, ruku v ruce kráčí vývin nástrojů ve stroje, ruku v ruce kráčí s tímto obrovský vzrůst plodnosti lidské práce.

Avšak všecky přednosti této proměny jsou monopolisovány kapitalisty a velkostatkáři.

Pro proletáře a klesající třídy střední — maloměšťáky (maloprůmyslníky), rolníky — znamená to vzrůstání nejistoty v jejich existence, bídy, tlaku, zotročení, ponížení, vykořistění.

Vždy větší stává se počet proletářstva, vždy větší počet armády přebytečného dělnictva, stále ostřejší protiva mezi vykořisťovateli a vykořisťovanými, stále rozhořčenější třídní boj mezi buržoasií a proletářstvem, který moderní společnost ve dvě nepřátelská vojenská ležení dělí a jenž společnou známkou všech průmyslových krajů jest. —

Propasť mezi majícími a nemajícími stále je rozšiřována, v životě kapitalistického způsobu výrobního, založenými úpadky (krisí), které vždy obsáhlejšími a zhoubnějšími jsou, které všeobecnou nejistotu k normálnímu stavu společnosti zvyšují a důkaz podávají, že výrobní síly dnešní společnosti přes hlavu přerostly, že soukromý majetek ku prostředkům výrobním neslučitelným se stal s jeho účelně odpovídajícím užitím a úplným vývinem.

Soukromý majetek na prostředcích výrobních, které dříve byly prostředkem výrobci zajistiti vlastnictví jeho výrobku, staly se prostředkem rolníky, řemeslníky a maloobchodníky vyvlastniti (expropriiren) a nepracující, nedělníky

— kapitalisty a velkostatkáře — v držení výrobku práce postaviti.

Jen proměna kapitalistického soukromého majetku výrobních prostředků -- půdy, pozemků, dolů uhelných, stříbrných atd., surovin, nástrojů, strojů, prostředků dopravních — v majetek společenský a proměna výroby zboží v socialistickou — společností lidskou pro společnost lidskou. — Jen takto prováděnou výrobou možno docíliti, že velkovýroba (provozování všech prací celou společností) a ona stále rostoucí schopnosť výtěžku společenské práce, dosaváde vykořisťovaným třídám z bývalého pramene bídy a potlačení, pramenem nejvyššího blahobytu a všestranného, harmonického zdokonalení se stane.

Tato společenská proměna znamená osvobození nejen proletářstva, nýbrž veškerého lidského pokolení, které pod dnešními hroznými poměry trpí.

Avšak tato změna může býti pouze dílem dělnictva, poněvadž všecky ostatní třídy, vzdor všem zájmovým bojům mezi sebou, na půdě soukromého majetku výrobních prostředků stojí a udržení základu dnešní společnosti za společný cíl mají.

Boj pracovní třídy proti kapitalistickému vykořisťování jest tudíž nutně bojem politickým.

Pracovní třída nemůže své ekonomické (hospodářské) boje vésti a svoji ekonomickou organisaci rozvinouti bez politických práv.

Ona nemůže docíliti přechod výrobních prostředků v majetek celku, aniž by dosáhla držení moci politické.

Tento boj pracovní třídy ku vědomému a jednotnému utvářiti a jemu jeho přirozeně nutný cíl označiti — je úkolem strany socialně demokratické.

Zájmy pracovních tříd jsou ve všech zemích s kapitalistickým způsobem výrobním stejny. S rozšířením světového styku a výroby pro světový trh stává se postavení dělnictva každé, kterékoliv země stále závislejším od postavení dělnictva zemí druhých.

Osvobození pracovní třídy jest tedy dílo, na kterém dělníci všech kulturních zemí stejnoměrně zůčastněni jsou.

V tomto poznání cítí a prohlašuje se strana socialně demokratická v Německu za jedno s třídně uvědomělým dělnictvem všech ostatních zemí.

Strana socialně-demokratická v Německu nebojuje tedy pro nové třídní privileje (výhrady) a přednosti, nýbrž za odstranění třídního panství a tříd samostatných a za stejná práva a stejné povinnosti všech bez rozdílu pohlaví a původu.

Vycházejíc z těchto náhledů potírá v dnešní společnosti nejen vykořisťování a utlačování dělnictva námezdného, nýbrž každý způsob vykořisťování a potlačování řídící se proti té které třídě, straně, pohlaví nebo odrůdě (národnosti).

* * *

Co tomu, který náhledy sociální demokracie dosud nezná, v jejím programu nejdříve nápadným bude, je ta okolnost, že tato nejen žádné bezpodmínečné zavrhování, nýbrž docela podmíněné uznání soukromého majetku v sobě obsahuje.

Zajisté nenapadá žádnému sociálnímu demokratu nesmyslný požadavek odstranění soukromého vlastnictví na věci osobní spotřeby činiti. Ale též soukromý majetek výrobních prostředků (prostředky ku zřízení věcí spotřeby, jako nástroje, suroviny, dílny a p.) jest socialní demokracií za jistých poměrů jako oprávněný a nutný uznán. Ona praví výslovně, že soukromé vlastnictví pracujícího na jeho výrobní prostředky základ (rolnického a řemeslnického) maloprůmyslu tvoří. Ale ona praví též výslovně zároveň, že hospodářský vývin buržoasistické společnosti s přirozenou nutností ku zkáze malovýroby vede, následkem tvoření se a rozšiřování velkovýroby.

V malovýrobě je každý dělník sám nebo nejvýše ve spolku své rodiny s členy svého hospodářství činným, něco celého tvoře — děvečky a pacholci rolníkovi a tovaryši maloprůmyslníka patřili původně též k rodině zmíněného majitele a vedoucího malovýroby. Co dělník zde vytvoří, jest výhradně dílo jeho osobnosti, jeho píle, jeho síly, dovednosti atd. On béře to co své osobní vlastnictví v držení. Ale jeho vlastnictvím stává se to jen tenkrát, když též prostředky vý-

robní jeho majetkem jsou, ku př. půda a pozemek, pluh, pracovní resp. tažný dobytek, obilní semeno atd. Jen tak má nejvyšší zájem na co možná nejúplnějším a co možná nejvyhovujícím zdaření své práce, a jen pak může své osobní vlastnosti svobodně vyvíjeti.

Soukromé vlastnictví na výrobní prostředky jest tudíž nutná přední podmínka nejlépe rozkvétajícího maloprůmyslu a malorolnictví, tyto mohou svoji klassickou (dokonalou) formu dosáhnouti jen na základě tohoto soukromého majetku.

Avšak doba, ve které malorolnické a řemeslnické formy výrobky v nejvyšší formě a rozkvětu byly, již dávno uplynula. Dnes naopak tvoří v kulturních zemích zpátečnickou formu výroby.

Utvořiloť se s pokrokem hospodářského vývinu soustavné spolupracování větších množství pracovníků v jedněch pracovních místnostech, ku dosažení jednoho společného účele (díla). —

Různé zařízení a vyřizování práce řemeslníka a malorolníka jsou nyní na různé dělníky rozděleny, ze kterých každý, den ode dne jen jediný, nebo více méně jednoduchých pracovních výkonů vyřizuje, které se však stále opakují.

Zručnosť dělníka byla tím nepoměrně zvýšena a ztráty času odklizeny, které z přecházení z jedné práce do druhé povstávají.

Vydatnosť práce obdržela tím značného zvětšení.

Avšak vývin a pokrok nezůstal u tohoto stanoviska státi.

Jakmile rozdělení práce v jednom průmyslovém odvětví, tak dalece se vyvinulo, že provedení jednotlivého předmětu v několik jednoduchých ručních pohybů splynulo, zmocnila se věda tohoto pole výroby a přenesla zjednodušené ruční pohyby dělníka na mrtvého, vlastně neživého dělníka — na stroj.

Tím byl počátek značnějšího rozšíření plodnosti lidské práce učiněn.

Strojem dovede dělník, který naň dohlíží, vyříditi prací vícero živých dělníků, jichž ruční výkony stroj vyřizuje; počet jeho pracovních členů a rychlost jeho činnosti se znmohonásobnila.

A krok vývinu jde stále dále, stroje vždy mocnějšími učiniti, každému z nich vždy víc a více ručních výkonů přiděliti, jich rychlost vždy více stupňovati, a tak se stává, že stroj plodnost práce, ne pouze zdvoj a ztrojnásobňuje, nýbrž zdesateronásobňuje, ba — i nezřídka — i stonásobňuje.

To znamená, že stejným vynaložením práce tolik a tolikrát více plodu se vyrábí, nebo totéž množství výrobků s tolikráte a tolikráte menší prací dosáhnouti se může, než dříve.

Mohlo by se mysleť, že takový výsledek odevšad s jásotem bude pozdravován, že přinese skvělý stav blahobytu a rozšířeného odpočinutí pro všecky lidi.

Ale jediný pohled na dnešní poměry ukazuje nám, jak daleko od podobných poměrů jsme vzdáleni, ba její vývin neukazuje nám ni v nejmenším vůli nebo náklonnost blahobytu se blížiti, naopak stále více od tohoto se vzdalujeme.

Odkud pochází tento vzláštní úkaz?

Tyto poměry jsou následky, že v naší společnosti výroba zboží panuje!

Zde musíme učiniti odchylku, abychom objasnili výrobu zboží.

Kdo této nerozumí, může zrovna tak málo dnešní jakož i socialistickou společnost budoucnosti pochopiti.

Socialismus je právě na pravdě založená věda a nikoliv bezživotní snilkovství.

Ony dosud známé různé způsoby vyrábění (vytvořování) věcí, můžeme ve dvě veliké skupiny rozděliti: výrobu pro samospotřebu (v nejširším slova smyslu) a výrobu pro výměnu neboli prodej. Poslední je výrobou zboží.

Výroba pro samospotřebu je nejstarší formou tvoření předmětů. Původně tvořil (nebo přiváděl) každý člověk ony předměty potřeby, které buď on sám osobně pro sebe, nebo které společnost potřebovala, ku které přináležel.

Stav, ve kterém každý sám sobě žil a pracoval, asi sotva stával. Jak daleko možno nám zpět následovati vývin člověka, nalézáme jej ve společnosti spolčené práce.

Každá tato společnost (kmen, tlupa) měla původně rozhodující prostředky výrobní — půdu, pozemky, lodice, místnosti domácí atd. — ve společném vlastnictví; jich využitkování stálo každému jen s vědomím a vůlí a odpovídající možností a potřebou společnosti, k upotřebení. —

Každá společnost tvořila pro sebe uzavřené hospodářství, které vše vyrábělo, co toto hospodářství, vlastně jeho členové, potřebovali.

V tomto smyslu je výroba pro samospotřebu k vyrozumňování. Ona byla stále jednou částí výrobců jednotlivce pro sebe samého, druhou začasté převážnou částí výrobou pro toto společné žití.

Z tohoto způsobu výroby vyvinula se výroba zboží.*) Pod jejím panství netvoří společnost více nějaké uzavřené hospodářství, naopak ona rozpadá se ve značné množství závodů, z nichž každý zvlášť pro sebe vyrábí, každý výrobní prostředek, v odděleném vlastnictví co soukromý majetek drží.

---

*) Prosím ctěné čtenáře název tento pro příští kapitoly zvláště si zapamatovati.

Pozn. překladatele.

V před domníváni se výroby zboží tvoří daleko jdoucí rozdělení práce ve společnosti.

Tato rozpadá se v různá povolání, výroba dělí se na různá pracovní odvětví, ze kterých každý dělník jen jediný a tentýž zvlášť provádí.

Jednotlivé hospodářství netvoří (nevyrábí) více vše samo, co potřebuje, ono vyrábí však z těch různých druhů zboží, které výhradně vyrábí více než potřebuje.

Takovéto předměty, které ku výměně, vlastně ku prodeji a nikoliv ku samospotřebě se vyrábí, jsou **zboží**.

Prodati neznamená nic jiného, než jedno zboží za druhé vyměniti, které každý potřebovati může, které každý rád béře, jako k. př. zlato nebo stříbro. Takovéto zboží jsou peníze.

Ve vyvinuté výrobě zboží přestává výroba pro samospotřebu tak daleko, jako úplně. Každý výrobce vyrábí předměty téměř pouze jen, které on, vlastně závod, ve kterém je činným, nepotřebuje — on může to, co potřebuje, dosáhnouti koupí.

Zdánlivě pracuje každý výrobce zboží pro sebe, avšak skutečně pracuje pro jiné. Byť i výroba zboží samostatnými, od druhého neodvislými výrobci byla provozována, jest přece jistým způsobem společenské výroby. Ale byť i též každý výrobce zboží pro druhé pracoval, činí tak s předsevzetím, že taktéž oni pro něho pracují. On nechce se nechat vykořistit.

Právě tolik práce, mnoholi on pro jiné vytvořil, mají tito pro něho udělati.

To znamená jinými slovy: cena výměny každého zboží, poměr, ve kterém toto s jiným zbožím se vyměňuje — populárně řečeno jeho prodajná síla, je určována k jeho vytvoření potřebnou pracovní dobou — to jest průměrně společensky potřebnou pracovní dobou, neboť zde se jedná o poměr společenský.

Určité zboží — třebas kus plátna — má stejnou cenu, nechť byl dělník, který jej tkal, lenivý, pomalý, nebo pilný, zručný a rychlý. Všeobecné poměry výroby určují cenu, nikoliv poměr jednotlivého výrobce.

Nyní se lehce porozumí, proč ty skvělé vymoženosti velkovýroby, obzvláště výroby strojné, místo odpočinku a blaha pro všechny, ještě více bídy, přepracování a znetvoření pro nejširší vrstvy lidu s sebou přinesly a v stoupající míře přinášejí.

Ve společnosti vyrábějící pro samospotřebu (jak jsme byli shora vylíčili) se společným majetkem pracovních a výrobních prostředků, tedy ve společnosti komunistické, nebo jak dnes ji jmenujeme, socialistické společnosti, přichází každé zlepšení výrobních prostředků celku a sice bez dalších okolků k dobru, každý má na tom zájem vidět, aby podobné zlepšení zevšeobecnělo, jelikož i jemu slouží k dobru, buď rozmnožením životních a užívajících prostředků,

které společnosti k potřebě slouží, nebo zmenšením pracovního břemene, které společnost jednotlivcům ku krytí svých potřeb uložiti musí.

Jinak je to ve společnosti výroby zboží. Výrobní prostředky jsou soukromým majetkem. Kdo lepších prostředků výrobních má, vyrábí při stejných pracovních silách a za jinak stejných poměrů, ve stejné době, větší cenu (t. j. více zboží) než jeho konkurenti, kteří v držení horších pracovních prostředků jsou.

Dokud maloprůmysl panuje, není ten rozdíl tak veliký. Jak důležity jsou pro rolníka a řemeslníka hodnota nástrojů a suroviny, daleko důležitější přece jsou jeho osobní vlastnosti, jeho píle, jeho dovednost, zkušenost a rozhled.

A nástroje jsou lehce k pořízení, množství suroviny, která je ku zpracování — je malé.

Když jeden výrobce v tomto poměru před druhým má výhodu, tak spočívá tato zajisté z pravidla na jeho osobních vlastnostech, obzvláště vynalezavosti, zvláštním vědění, které jej nechává vidět věci, které druhému skryty zůstávají.

Rozdíly v pracovních podmínkách mezi jednotlivými výrobci mohou zde sotva větší být nežli rozdíly nadání jednotlivých osobností; tyto rozdíly nemohou překročiti jistou míru a zacházívají ponejvíce s osobami, které je byly přinesly.

Toto mění se s příchodem velkovýroby do průmyslu a rolnictví a sice tím více, čím větší formy tato na sebe béře. Osobní vlastnosti

dělníka postupují ve velkovýrobě vždy více zpět; naproti tomu nabývá tvorba výrobních prostředků vždy více rozhodujícího významu.

Tyto stávají se stále rozsáhlejšími, stále dražšími.

Jen kdo rozsáhlým jměním vládne, může si poříditi výrobní prostředky velkozávodu, jen takový může bráti podílu na výhodách, které tato oproti malým, pozadu zůstávajícím výrobním prostředkům malovýroby poskytuje.

V socialistické společnosti přijdou tyto výhody velkovýroby každému k dobru.

Pod panstvím soukromého majetku zůstávají výsadou několika málo jednotlivců, kteří výhradně jsou v stavu výrobní prostředky velkozávodu sobě zaopatříti a je vykořistiti.

Tyto prostředky stávají se monopolem malého počtu osob — kapitalistů a velkostatkářů*).

Čím více velkozávod se vyvíjí, čím více se věda jeho zmocňuje a staré vyraběcí způsoby přetváří, tím větší bude též rozdíl mezi tvůrčí dovedností dělníka ve velkovýrobě a dělníka v malovýrobě; a čím více velkovýroba panující

*) Velkostatkáři liší se od kapitalistů, poněvadž vlastnictví pozemkové ve mnoha případech jiných zákonů sleduje nežli kapitál. V této různosti může však v hořejším sloučení býti upuštěno, tak že, co o kapitalistech bude řečeno zde (a též později v pravidle), pro velkostatkáře s sebou platí.

ormou výrobní bude, tím více budou její poměry něřítkem ku ocenění výrobků.

Aniž by plodnost práce v malovýrobě značně rzrostla, jest přece stálé a významné klesání relikosti cen různých výrobků. Stále a stále nenší jest cena, kterou dělník malého závodu r určitě omezeném čase, řekněme v jedné praovní hodině, vytvoří. Může to dojít tak daleko, te dělník malého závodu (průmyslu) za jeden len zrovna tolik ceny vyrobí, jako dělník ve velkozávodu (stejného průmyslového odvětví) v jedné hodině nebo ještě v kratším čase.

Aby s velkovýrobou mohl konkurovati, vidí se nucena pracovní den stále víc a více prodlužovati. On pracuje 14, 16, 18 hodin, ba i více, až k úplnému znavení.

On napíná veškeré své síly do nejkrajnějšího pracuje kvapně, bez přestávky, bez odpočinku, beze svátku.

Ale to nepostačuje učiniti jej zrovna tak plodným jako dělníka u stroje. On hledí se zdvojnásobnit a ztrojnásobnit, zapřahuje pracující síly do roboty, která jej (pracovní sílu) nic nestojí: ženu a děti.

Jeho ženě uloží se mimo břemena hospodářství, ještě práce výdělková, domácnost schází, žena je potlačena množstvím svých úloh a ona stává se neschopnou plniti tu nejdůležitější svoji úlohu — povinnost mateřskou.

Dětem olupuje mladost, v nejútlejším stáří odlučovány jsou od hry a namnoze i od školy, aby nuceny byly ku práci ducha i tělo umořující.

Tak obětuje řemeslník a rolník v boji proti velkozávodům pro zachování života vše, co život činí cenným — aby člověk žil.

Ale nadarmo!

Jak hrozně on sebe a své i dře, nepovede se mu přece plodnost dělníka ve velkozávodě dosáhnouti, tato spěchá stále jeho plodnosti daleko předem, cena jeho výrobku stále klesá víc a více, její kupní síla stále je menší a řemen hladu musí stále víc a více se utahovat.

To děkuje soukromému vlastnictví výrobních prostředků.

Toto soukromé vlastnictví není dnes pouze prostředkem, „malého muže“ vyloučiti z oněch ohromných výhod, které vývin a pokrok moderní techniky sebou přináší, ono je prostředkem, který jej vždy víc a více dolů tlačí se stupně, který byl kdysi dosáhl.

Téměř padesát let mluví se o nutnosti, řemeslníkům a rolníkům pomoci.

Různé strany, liberální a konservativní, byly po sobě v různých zemích u kormidla vládní lodě. Nepomohla žádná.

Jest to nemožné, řemeslo a malorolnictví učiniti konkurenčně schopnými s velkovýrobou. Jediná pomoc může pozůstávat v tom, že by se

rolníkovi a řemeslníkovi umožnilo ve větší výrobní formy přejíti.

Toto rozřešení nemůže však žádná z panujících stran provésti. Ono není možné na půdě výroby zboží.

V celé řadě průmyslových odvětví malovýroba učiněna úplně konkurence neschopnou a zmizela.

Celá řada nových odvětví vstoupila teprve vývinem velkovýroby v život, tyto jsou maloprůmyslu úplně uzavřeny. V druhých odvětvích ponejvíce uhajují se maloživnostníci jen s namáháním vedle velkozávodu.

Každý den otevírá se velkovýrobě nový kraj, nové odvětví pracovní, počet krajin (v kultúrních státech) a pracovních odvětví, ve kterých ještě maloprůmysl panuje, den ode dne se zmenšuje.

Právě na tato území hrnou se všichni oni maloprůmyslníci a samostatní dělníci a podnikatelé malých živností, kteří jinde musili ustoupiti v boji konkurenčním proti velkovýrobě.

Tím tato území se přeplňují, konkurence mezi těmito závody v přespřílišném počtu stává se vražednou a největší část jich podléhá; na tento způsob ničí toto vnikání velkovýroby maloprůmysl též v oněch územích, kde sama dosud se neusadila.

Konec tohoto vývinu je záhuba maloprůmyslu a malorolnictví.

Nejdříve ztratí svoji samostatnost. Samostatný, od kapitálu nezávislý rolník nebo řemeslník, stal se v zemích kulturních bílou vranou. On se zadlužuje a směnky a hypoteky činí jej kapitalistům povinným úročníkem.

Samostatný řemeslník stává se stále více průmyslníkem doma, který nepracuje pro zákazníky, nýbrž pro kapitalistické obchodníky, kteří jej vykořisťují. Jsa příliš chud, výrobní prostředky, obzvláště surovinu, sám si pořídíti, musí žádati obchodníka za zálohy, kterémuž za to svoji práci — výrobek své práce, za směšnou cenu povinen je odváděti.

Též rolník je stále více nucen, chybící obnos ve výtěžku svého hospodářství, takovýmto domácím průmyslem doplňovati a tím odvislým, vykořistěným, námezdným dělníkem velkokapitálu se státi.

Tak stává se právo vlastnické, které má rolníka a řemeslníka chránit před vykořisťováním a zadlužením, prostředkem je vykořistit a zotročit, je ku nucenému robotování pro jiné.

Daleko větší počet maloživnostníků a malorolníků jsou tímto způsobem dnes již námezdnými dělníky kapitálu.

Jen malý ještě krok, a poslední obal padne, který jim ještě dává domněnku samostatných a

majetných výrobců, a oni propadnou v proletariat — v onen velký sbor nemajetných.

Jak potřebným soukromý majetek výrobních prostředků pro samostatné dělníky malovýroby byl, dokud tato panující formou výroby byla, tak škodlivý jim nyní je, co velkovýroba slavila svůj vítězný vjezd.

II.

Kapitalista a proletáři.

ývin velkovýroby přinesl dělníkům malovýroby bídu a ústrk. Ale týmž osudem podělil též vlastní své dělnictvo.

My jsme viděli, že výrobní prostředky velkozávodů monopolem zvláštní třídy bohatých lidí se staly — třídy kapitalistické. Tito však nepořizují sobě výrobních prostředků, aby jich sami užívali, aby sami pracovali.

Bohatství kapitalistické třídy má s ní sejmouti nutnosť pracovati, která původně a přirozeně pro každého člověka stávala a stává. A výrobní prostředky velkozávodů vyžadují mnoho, příliš mnoho dělníků, než aby jejich majitelé sami mohli vystačit k tomu. Kdyby kapitalisté nenašli žádných dělníků, kteří by pro ně pracovali, pak by zajisté dali přednosť bohatství své ku jiným obchodům upotřebit nebo jej prožít, místo aby je v průmyslové podniky vkládali.

Že by někdo, kdo jmění má, toto jednoduše protrávil, místo jej na úroky nebo zisk uložiti, připadá členu dnešní společnosti na první pohled co něco zvláštního, nanejvýš nerozumného. A přece stávala celá řada společenských poměrů, kde jednotlivec bohatství, které byl vyzískal, jinak užiti nemohl, než sám jej stráviti a dokavad přebytek dostačoval, též přátely a sloužící z něho tráviti nechal.

Jak toto bohatství bylo získáno, nás zde nezajímá, budiž jen mimochodem podotknuto, že to není nic jiného než bajka filistrů, když se tvrdí, že bohatství, kterým jednotlivci nad ostatní množství se povýšili a vyvýšili, bylo a jest výsledek šetření.

Kdo čte v dějinách, najde, že první veliká bohatství loupeží, drancováním, krádeží, napálením, vydíráním povstala, nikoliv úsporami, které jich držitelé z výsledku své *vlastní* práce uložili.

Teprve během vývinu výroby zboží povstala pro boháče možnosť, svého přebytku k tomu užiti, nová bohatství vzdělávati, pokud tento přebytek pozůstával ze *zboží* nebo z *peněz* — a peníze jsou jenom zvláštní zboží. Nejdříve byl to *obchod* a *lichva*, které příležitosť poskytly, peníze a zboží v jistém způsobu užiti, že z toho *výtěžek* čili *zisk* pro majitele peněz nebo zboží vycházel. Sumy peněz a zboží, které tomuto účeli slouží, jsou *kapitál*.

Obchodník dosáhne svého zisku tím, ž levně kupuje (od výrobce) a draho prodává (ku pujícímu spotřebovateli).

Výrobce byl samostatný dělník malovýrob řemeslník a rolník.

Čím více se obchod vyvíjel, tím více rozš řoval se trh, tím větší byla potřeba výrob množství.

Malovýrobci nebyli s to, aby tomuto stačil Jen kapitalisté měli dostatečných prostředk k tomu. Velkozávod, který se následkem rozš ření obchodu vyvinul, byl již předem kapital stickým závodem.

Velkovýroba stala se tudíž stejně vý znamnou s kapitalistickou výrobou.

Rozšíření trhu je ale jen jednou předpo mínkou původu a vývinu velkovýroby.

Druhou podmínkou jest přítomnosť dělnictv které je nakloněno kapitalistům své pracov síly, a sice velmi levně, prodati, které pro n v jich závodech pracuje.

Kapitalista uloží jen tenkráte své peníz do průmyslu, když mu tento nejméně tolik zisk slibuje, jako obchod nebo lichva.

Stálo by to ale velice smutně s jeho ziskem kdyby dělníci, kteří v jeho velkozávodě pracuj plnou cenu jimi vytvořeného výrobku (plodu obdrželi, jak to bylo u samostatných řeme níků. —

Jeho zisk pochází z toho, že jim v jejich mzdě jen část této ceny platí a zbytek sám pro sebe zastrkuje.

Pod touto podmínkou pracovati, na to nepřistoupí samostatný dělník, který je držitelem svých výrobních prostředků, řemeslník nebo rolník.

Kapitalistická výroba předpokládá tudíž předem jsoucnosť dostatečného počtu nemajetného dělnictva (bezmajetkového), kteří ničeho nemajíce, než svých pracovních sil, kterou prodati jsou nuceni, vidí se vydáni smrti hladem, nepodaří-li se jim práci nalézti.

Jen tací dělníci nechají sobě líbit kapitalistické vydírání.

Bezmajetkovitosť dělnictva, jich odloučení od prostředků výrobních, jest tudíž nutné předpokládání kapitalistického výrobního způsobu.

Chudoba lidu stává se základem národního bohatství.

Soukromý majetek výrobních prostředků znamená monopol nepracujících kapitalistů na výrobní prostředky, on znamená vyloučení dělnictva od vlastnictví pracovních prostředků; čím více kapitalistická výroba se vyvíjí a malovýrobu zatlačuje, tím více znamená toto vlastnictví bezmajetkovitost onoho velkého množství lidu, nad kterým několik málo jednotlivců stojí, kteří v přebytku se dusí.

* * *

Odkud pochází ten proletariát, jehož průmysloví kapitalisté potřebují?

„Chudých“ říká filistr, „vždycky stávalo a vždy i stávat bude.“

Není nic klamnějšího nad toto! Tak dlouho, dokud společné vlastnictví výrobních prostředků panovalo, nemohla se protiva mezi chudým a boháčem řádně vyvíjet. Teprve soukromým vlastnictvím výrobních prostředků jest chudoba možnou. Ale dokavad malovýroba panuje, béře bezmajetnost jednotlivců zřídka velikého rozšíření. Ona je často, jako při řemeslných tovaryších, jen mimochodný poměr, který pravidlem s dosažením samostatného vlastnictví končí. A bezmajetní náleží namnoze k majetným rodinám.

Jen za zvláštních poměrů stala se bezmajetnost úkazem u množství.

To byl případ před čtyřmi a třemi sty lety, právě za oné doby, kde též všecky ostatní podmínky kapitalistické výroby se dohromady sešly. Tím bylo umožněno, že tato vstoupila v život.

Ona veliká množství proletariatů tehdejších časů pocházejí z toho, že malorolníci byli zničeni ne zkrze židy, nýbrž jejich panstvem (šlechtou), předky dnešních velkostatkářů, kteří prohlašovali a prohlašují za své dědičné povolání rolníka chránit. (Viz knížete Lichtensteina, Švarcenberka atd. Poz. překl.).

Až do nejnovějších časů trvalo ono týrání rolníků šlechtou; proto to stěhování rolníků do

měst, kde hledali ochrany. Dnes trvá to stěhování nadále, ba ono sílí se stále více, arciť ne více následkem týrání a vykořistění, nýbrž následkem konkurence, kterou dělá zbylým rolníkům, z rolnických polností stlučené velkostatkářstvo.

Stěhování se z venkova jest od 16. století hlavním zdrojem proletářstva.

Jiný zdroj tvoří ve městech zničení řemeslníci a různí maloměšťáci. K tomu přijde přirozeně ještě potomstvo proletariatu samotného.

Tak netřeba se kapitalistickým průmyslníkům obávati, že jim snad v brzku pracovní síly vyjdou, a skutečně oni hospodaří tak, jako kdyby lidský material, jenž jim stojí po ruce, byl nevyčerpatelným.

Jako na jiných polích, plodí kapitalismus též na tomto, pouhé loupežné hospodářství. Jen o to se mu jedná, z pracovních sil, které kupuje, v nejkratší době co možná nejvíce výrobků vydříti. Vždy více popohání kapitalista dělníky, stále kvapněji musí pracovat, stále více hledí jim jejich svátky zkracovat, vždy více pracovní den prodloužit.

Ten pud k tomuto roste pod vlivem jsoucnosti strojů; stroj neumdlévá a dělník stává se jen přívěskem jeho. A čím déle den ode dne na stroji se pracuje, tím více zisku vykazuje. Tiše stojící stroj je mrtvý kapitál, hrůza to pro kapitalisty.

Nepřetržitý chod, přeměna z denní do noční šichty (práce), tvoří jeho ideal.

Ale mezitím, co hledí pracovní den a břemeno zvětšiti, hledí též stejnou dobou mzdy přistřihnouti. A tu přichází hospodářský vývin ku pomoci.

On arciť nemůže mzdu libovolně určovati. Tato závisí od různých poměrů, obzvláště od zvyklých potřeb, to jest životních výdajů, od síly vzdorující pevnosti dělnictva. Obé ukazuje náklonnost ku klesání. Rozdělení práce, obzvláště však stroj, zkracuje dlouhý čas učební, který řemeslník musí prodělat, ku krátké době naučení. On snižuje též ponejvíce požadavky na sílu dělníka, tak že na místě dorostlých mužů ženy a děti zastupovati mohou. Tak jsou oloupeni členové pracovní třídy veškerého vzdoru, vtahováni v ono řádění kapitalistického vyděračství, dělnická rodina je rozpuštěna, životní výdaje dělníka tím zmenšeny, síla jeho vzdoru seslabena.

Snížení mzdy a prodloužení pracovní doby jsou toho následky.

To je to, co kapitalistická velkovýroba svým dělníkům přináší.

Kapitalistická velkovýroba zvýšila neuvěřitelně výnosnost lidské práce, ona provedla výkony a utvořila bohatství, které lidem dřívějších století zdála by se býti pohádkou, ale ona toho dosáhla nejen na útraty dělníků malovýroby, nýbrž též na útraty svých vlastních

dělníků. Zde jako tam vyvolala stejnou bídu, stejný tlak — stejnou zpustlost.

A ne dosti na tom!

Též ve dřívějších stoletích — arciť skromnějších stoletích, která se svými velkolepými vymoženostmi stále nechlubila — stávalo bídy, vykořisťování a potlačování: ale něčeho přece tito vykořisťovatelé a potlačovatelé ponechávali: částečnou jistotu a stálost životních poměrů.

Dnes naproti tomu vznáší se nad každým dělníkem strašidlo bezzaměstnání, jako se vznáší nad každým rolníkem a řemeslníkem — bankrot (úpadek.). Zdali dělník práci nalezne a na jak dlouho, závisí jen v nejmenší části od něho samotného, od jeho pilnosti, dovednosti: u 95% rozhodují nad existencí především poměry trhové, pro které podniky, ve kterých práci hledati musí, vyrábějí.

Trh se stále celkem rozšiřuje, ale mnohem rychleji než vzrůst trhu, roste počet a pracovní síla proletářstva, které stojí kapitálu v hotovosti, díky prodloužené pracovní době, díky většímu napínání dělnictva, vývinu strojů, přivtělování žen a dětí do armády pracujících, díky úpadku malořemeslníků atd.

Proto stává se, že kapitalistická výroba nikdy, ani v lepších časech trhových, nemůže veškeré pracovní síly užiti, které stojí v hotovosti.

Stává vždycky jistý počet **bez práce jsoucích**, kteří tvoří tak zvanou **průmyslovou reservní armádu**.

Těchto je méně, jdou-li obchody dobře. Tím více však vzrůstá jich počet, když obchody váznou, když připadne **hospodářský úpadek** (krise).

A těchto stále je hojnosť. Obdobné navracování se **nadvýroby** je v dnešní společnosti přirozeně nutný úkaz.

Nadvýroba je založena v životě výroby zboží. Tato jest výrobkem jednoho od druhého nezávislých soukromých závodů.

Ve vyvinutější výrobě zboží vyrábí každý z nich téměř výlučně pro trh.

Ale poměry trhu jsou nestálé, kolísavé, jen ztěžka ocenitelné. Jednotlivý výrobce neví, mnoholi zboží jeho konkurenti na trh přinesou, on nezná určitý počet kupní síly, potřeby kupujících. Tak stává se, že zpravidla buď mnoho nebo málo pro trh se vyrábí. Poptávka a nabídka nekryjí se teměř nikdy.

Avšak jak zhoubným jednotlivému prodavači zboží tento poměr býti mohl, pro společnosť v celku přinášel jen ponejvíce malé nepříležitosti s sebou, dokavad se kapitalistická výroba nevyvinula.

Zcela jinak je to od rozmnožení se velkovýroby. Nejen že téměř veškerá výroba kulturních zemí výrobou zboží se stala, výrobu pro

ımospotřebu úplně zatlačila v pozadí, vplížil
ı též obchodník mezi výrobce a spotřebovatele
:onsumenta) a trh pokroky dopravními se ne-
›nečně rozšířil. Jeho poměry staly se tím ještě
:ce nepřehlednutelnými, poptávka může nyní
ılší čas ještě dále býti čilou, kdežto ve sku-
ıčnosti potřeba již kryta je.

Nejdůležitější ale je, že vývinem velkovýroby
ýroba obdržela schopnosť rychlého se povzne-
›ní, které jí dříve úplně scházelo.

Strojem tak velice zvětšená schopnosť plod-
osti práce na jedné straně, ona silná průmy-
ová reservní armáda pracujícího (vlastně ne-
racujícího) dělnictva na druhé straně, nepřihlí-
›no zcela od rychlé schopnosti rozšiřování se
apitálu, které zde nemůže býti probíráno, umož-
ují nyní při nejmenším ponuknutí, výrobu ne-
nírně zvětšiti. Každé větší stoupnutí poptávky
ıst hnedle tuto daleko předstihujícím stoupnu-
m výroby následováno.

Je ponuknutí, které výrobě uděleno bylo,
ıocné, které na celém světovém trhu je cítěno,
ak vede též s přirozenou nutností na to ná-
ledující nadvýroba ku světové krisi, která čin-
osť kapitalistických výrobních zemí hrozně
třese.

Čím více se kapitalistický způsob výroby
yvíjí, čím více velkovýroba malovýrobu zatla-
uje, tím zamotanějším stává se obchod, tím

mocnější musí obdobně vracející se krise bý
— tím častěji musí se vraceti.

Kapitalisté stojí proti tomuto zjevu úpln
bez rady. Oni jsou pány výrobních prostředk
a řidiči výroby, oni prohlašují, že jsou nutným
má-li hospodářská činnosť zůstati v pochod
a potřeby společnosti účelně uspokojeny bý
a nyní musí každých několik roků se dožít
že zrovna z jejich soukromého vlastnictví, na
kterým neobmezeně vládnou, nejzáhubnější kris
povstávají. které jich vedení k nepořádku
k hroznému zmatku vedou, že jejich způso
starati se o ukojení potřeb, hlad a bídu za n
sledky má.

Krise ženou nejen pouze kapitalisty k úpadk
ony vytváří též bankrot celé kapitalistické tříd
a jejich soukromého vlastnictví výrobních pr
středků.

Tato třída stala se neschopnou, úlohy v
plniti, které jí z jejího soukromého vlastnict
vzrostly, sama stala se společenským nebezp
čím, příčinou velikých a hrozných společenský
rozruchů a pohnutí, která s cesty musí býti o
klizena, má-li společnosť dále se vyvíjeti.

Krisemi trpí třídy veškeré, s výjimkou n
kolika nejlépe postavených kapitalistů, kt
všeobecný bankrot využitkují ke kořistění
s majetkem na hospodářském bojišti padlý
své kapsy plní.

Nejvíce však trpí třídy nižší. Všecky ony hrůzy, které mor ve dřívějších nekultivirovaných stoletích na lidstvo vznesl, přicházejí na ně, ne následkem nedostačitelností síly lidské společnosti oproti silám přírody, nýbrž následkem nedostačitelnosti dnešní organisace společnosti lidské, býti pánem sil, které sama tvoří, je ku svému vlastnímu nejlepšímu dobru vésti a říditi.

A tyto nevyslovitelné strasti nadvýroby hrozí státi se stálými.

Kapitalistická výroba potřebuje naproti stálému se rozšiřování jejího pole a stálému vzrůstu její výnosnosti, následkem stálých technických a hospodářských zlepšování, stále rychlejšího rozšíření trhu a sice cizího trhu.

Tento cizí trh činí však tvářnost spíše se zúžiti, místo se rozšířit.

Neboť veškeří kulturní národové na zeměkouli stali se kapitalistickými národy, anebo jsou v počátcích jimi se státi; dosud nejlepší zákazníci evropské velkovýroby proměňují se v její konkurenty.

To neznamená ničeho jiného, než že nadvýroba stane se co nejdříve stálým zařízením dnešní společnosti.

Stále řídčejšími jsou doby, kdy se ještě poněkud více trh rozšíří a obchody dobře jdou. Vždy rychleji každé toto rozšíření trhu rozšířením výroby je předstiženo, vždy rychleji následují krise za sebou, vždy delší je jejich trvání, „ho-

spodářský vznik“ (vzpružení) stává se vždy více okamžitým světlým paprskem, bleskem, který zrovna tak dlouho trvá, aby panující bída lépe se nechala poznati a vždy určitěji společnost ku vědomí přivedla.

Výrobní síly dnešní společnosti staly se neslučitelnými se soukromým majetkem. Společnost má jen volbu tu, buď zbahniti a shníti, jako říše římských césarů, nebo soukromé vlastnictví výrobních prostředků odstraniti.

Nižší, vykořisťované třídy mají jen tu volbu — buď pro to bojovat, anebo své úplné zkáze v přepracování a bez prácejsoucnosti, v prostituci a zločinu, hleděti vstříc.

Volba nemůže být těžkou!

III.

Soukromý monopol a státní.

Hospodářský vývin vede, jak jsme byli viděli, tam, soukromé vlastnictví výrobních prostředků vždy neslučitelnějším učiniti se zdarem, zkvétáním, ba s trváním lidské společnosti. Všecky ty malé reformy (opravy), které uvnitř zarámování dnešního způsobu výrobního možné jsou, nemohou ničeho na tom měniti. Ve všech zemích, ve kterých tento výrobní způsob panuje, ukazují se tytéž zjevy, nechť jsou jich vlády konservativní nebo liberální, ať monarchistické nebo republikánské, nechť v nich panují ochranná cla nebo volný obchod, ať tam je zlatá nebo dvojí měna, svobodné řemeslo nebo výkaz schopnosti, nechť je vláda nevěřící nebo věřící, lehkověrná nebo puritánská, nechť tam daří se židům dobře nebo ať jsou pronásledováni, anebo nechť docela chybí atd. atd., vše to nepřináší žádného viditelného rozdílu.

Zrušení soukromého majetku výrobních prostředků stává se hospodářským vývinem přirozenou nutností.

Ale tentýž hospodářský vývin přivádí se stejnou nutností způsob výrobní, který vstoupí na místo stávajícího a musí, a kdo oči má a vidí, spatřit jeho zárodky již dnes, a sice dosti vzrostlé.

My jsme viděli, jak výrobní prostředky kapitalistické velkovýroby monopolem malého počtu kapitalistů a držitelů pozemků se stávají; ale hospodářský vývin nezůstává při tom stát, jeho konečný cíl je sloučení všech prostředků jedné zemi — ba konečně všech kapitalistických zemí — v jedny ruce. Monopol třídy kapitalistů a velkostatkářů snaží se a touží po tom — monopolem jedné firmy se státi.

Srovnejmež poměry dnešní s poměry před třicíti, šedesáti lety a musíme přiznati, že již velký kus cesty v tomto směru se uběhlo a rychle dále se kráčí.

Jakmile které odvětví průmyslové velkovýrobě je podrobeno, propadá také stálým technickým a hospodářským převratům. Jeden vynález, zlepšení, organisace, způsob výrobní atd. honí se za druhým a téměř každý směřuje ku rozšíření stávajícího vyrábění.

Kdežto řemeslník a rolník dlouhá století stejným způsobem hospodařili a vyráběli a kdežto jich závody vždy stejně velké zůstaly, panuje ve

velkovýrobě stálá změna a revoluce (převrat) a rozšiřování jednotlivých závodů jest ve stálém vzrůstu.

Aby se mohl kdo připojiti k tomuto závodění v běhu, musí míti peníze, mnoho peněz. Kdo rok od roku nemůže ve svůj závod potřebný kapitál dodávati, toho podnik rychle sestará a stává se konkurence neschopným. Tak jsou pomálu nejen řemeslníci a malorolníci, nýbrž též menší kapitalisté vyvlastňováni (expropriirt), t. j. proti vlastní vůli svého majetku zbaveni.

V každém odvětví velkovýroby nadchází jednou doba, od kteréž každý další vývin vede ku zmenšení počtu jednotlivých závodů, ku zmenšení počtu jednotlivých podnikatelů, ačkoliv mezi tím výroba roste a na životě zůstalé závody se rozšiřují.

Ve mnoha a zrovna nejčelnějších průmyslových odvětvích tato časová doba je již překročena.

Ruku v ruce s tím jde však též spolčování neboli sloučení vícero závodů v jedněch a těchže rukou, buď tím, že jeden kapitalista nebo nějaká kapitalistická společnost více takových podniků zakoupí, nebo též tím, že více závodů, i když vícero majetníkům náleží, jednotnému vedení se podřizuje (kartely, ringy, trusty atd.).

Ve mnohých průmyslových odvětvích již tak daleko to došlo, že veškeré závody, které těmto odvětvím v jedné zemi náležely, v jediný

kartel se sloučily; zde máme již dnes ten skutečný monopol jedné jediné firmy.

Ale ne dosti na tom, že velké podniky ukazují snahu po sloučení pod jednotným řízením; stávají se ještě jiné podniky od nich odvislými a jim služebnými, které na venek ještě samostatny zůstávají.

Připomeňme sobě jen odvislost hostinských od sládků, továrníků od uhelných hor, železnic, velkých bank! Jakého vlivu dosáhly již tyto podniky dnes na celý hospodářský život, na utváření se celé výroby! Hospodářská neodvislost jednotlivců stává se i mezi samotnými podnikateli dnes pouhým blouzněním — chimérou.

Avšak v téže míře, v jaké právě nejdůležitější hospodářské odvětví monopolem se stávají a to celé hospodářské činění vždy více od vedení několika málo podniků odvislým se stává, v téže míře stávají se kapitalisté zbytečnými, vlastně přebytečnými, oni sprošťují se stále více svých úloh a přenášejí tyto na úředníky — námezdné to dělníky.

Jak povstal kapitalista z kupce, zůstaly mu i úlohy kupcovy; on má tu úlohu, potřebu trhu odměřiti a o to se starati, by potřebné zboží zaopatřeno bylo.

Že kapitalistická třída stává se stále neschopnější tuto úlohu plniti, že ji dnešní výrobní síly přes hlavu přerostly, viděli jsme při pozoro-

vání krisí. Ona ale také stále více z této úlohy předává svému úřednictvu.

Čím větší podnik se stává, tím nemožnějším stává se pro kapitalistu, aby sám byl představeným, tím více záležitosti svého obchodu musí na úředníky přenášeti. A čím více zisku podnik dává, tím spíše může sobě kapitalista dovoliti toho luxusu, všechny své obchodní záležitosti na vyšší mzdové dělníky přenésti.

Kapitalista stává se konečně úplně zbytečným. On nemá více ničeho na práci, než zisk shrabovati. Jeho osoba stala se hospodářskému životu nanejvýše lhostejnou, důležitým stal se pouze kapitál jeho.

Nejlépe je to vidět a přichází to na světlo v akciových společnostech, které se tak rychle množí.

Kdežto osoby monopolistů výrobních prostředků tímto způsobem stále více přestávají ve výrobě úlohu hráti, co zatím stejným časem úloha výrobních prostředků, které monopolisovali, stále důležitější se stává, vystupují dvě mocnosti v popředí, které původně na upravení kapitalistických výrobních poměrů jen skrovný vliv měly: — stát a proletář.

* *
*

Vývin výroby zboží postavil nejen společnost, nýbrž též i stát na zcela nové základní poměry. Potahovala-li státní moc své síly z osob-

ních služeb a z odvádění přírodnin od státních příslušníků, tak byl tento pramen moci vývinem výroby zboží stále více zatlačován. Jako pro každý podnik, byl též pro stát největší pramen moci, ve společnosti výroby zboží vždy potřebnější: peníze.

Tyto byly ale především k nalezení u kapitalistů. Tito rozuměli umění, peněz dobývati a je tak upotřebiti, že z těchto peněz více peněz bylo. Všude, kde výroba zboží jistého rozšíření dosáhla, hleděli držitelé státní moci — to byla tehdáž knížata (panovníci vůbec) — počet kapitalistů v zemi rozmnožiti. A ještě do dneška zůstal „chov milionářů“, jak známo, hlavní úlohou státníků. —

Obchod a kapitalistický průmysl byly tudíž ve svých začátcích státní pomocí mocně podporováni.

Od té doby však, od začátku předešlého století a na počátku tohoto století, co velkoprůmysl povstal, počínala státní ochrana z různých příčin kapitalistům býti obtížnou. Současně stala se třída kapitalistická tak mocnou, že se mohla domnívati, že státní ochrany více jí není třeba.

Tak povstalo učení, že hospodářské poměry nejlépe vzkvétají jen tenkráte, když se stát do toho nemíchá.

Toto učení, které svého neomaleného výrazu nalezlo v tak zvaném manšestrovství, několik desítiletí dlouho od kapitalistů a jich ho-

spodářských a politických zástupců ve všech zemích tak dobře jako jednohlasně uznáno bylo. Vzdor tomu nepřišlo nikde k úplnému provedení a od dvacíti let je v dokonávání svého odklizení.

Nejen druhé třídy, nýbrž i kapitalisté vidí se vždy více nuceni žádati stát o pomoc. Jejich sebevědomí je opustilo, oni cítí se bezmocnými oproti hospodářským mocím, které oni rozpoutali. Stát je má krotit. On se má o to starat, by nestávalo žádných stávek, žádných bursovních poplachů, žádné nadvýroby, žádné kartelly velkých kapitalistů vůči malým atd.

Měl-li stát dříve za úlohu vojenství a soudcovství, připadá mu nyní vždy více úloh, které dříve obcím, záloženským nebo soukromým spolkům, jednotám přináležely; tyto úlohy staly se dnes ohromnými, než aby je tyto jednoty mohly luštit, tak péče o chudé, školství, doprava, ochrana lesů, regulace vod atd.

Nové hospodářské úlohy připadají mu, které dříve nebyly známy, jako ku př. ochranné zákonodárství pro dělnictvo.

Jeho staré úlohy dosáhly neslýchaného rozšíření: porovnejme jen ku př. vojska dnešní doby s vojsky před sto a dvěma sty lety! Tím stává se též stát největším spotřebovatelem v zemi, což jeho hospodářský význam velice vyšinulo.

Ale nejen pouze co konsument (spotřebovatel), nýbrž též co výrobce (producent) vystupuje stát vždy více v prvé řadě, jak co výrobce pro vlastní spotřebu, tak i ku prodeji.

Největší část své moci stahoval dřívější držitel státní moci z jeho, vlastně ze státních pozemků. Zbytky těchto dosud se udržely ve státních lesích a dolech. Vývin militarismu přispěl k tomu arsenály a loděnicemi, vývin dopravy poštami, železnicemi, telegrafy, konečně v přibývání nouze o peníze monopoly různých druhů.

Z tohoto otevřeného rychlého přibývání státních závodů a státních podniků na jedné straně a rostoucího vlivu na hospodářský život státem na straně druhé, vyvodili hospodářští politikové, že pomalu to povede tak daleko, že stát veškerou hospodářskou činnost vyssaje a veškeré výrobní prostředky ve své ruce sloučí: na tento způsob, že příčina hospodářské nouze — soukromé vlastnictví výrobních prostředků, — sama sebou bude překonána.

Nepotřebujem tudíž ničeho jiného dělati, jen moc státu síliti při každé příležitosti, abychom rozřešení „socialní otázky“ přivodili.

To je náhled nejsmělejších a nejdále jdoucích mezi tak zvanými státními socialisty.

Těmto jest dlužno následovně odpověditi: Stát se nevznáší ve vzduchu nad třídami a stranami, on se opírá o jednu nebo více těchto

tříd a stran a je proto zástupcem jich společných zájmů, oproti všem, kteří se proti nim staví.

Dokud majetné třídy panujícími jsou, nerozšíří stát nikdy své monopoly a jiné své závody, jakož i svůj vliv na hospodářské poměry tak daleko — aby tím soukromé vlastnictví na výrobních prostředcích — základu to moci majetných tříd — do nebezpečí uvedl.

Vývin monopolu není však při stávajících poměrech ničím méně — jako prospěšným pro nižší třídy, — obzvláště pro námezdné dělnictvo. Monopol je naprosto škodlivým pro ně, což chceme dále odůvodnit.

Čím větší soutěž (konkurence) mezi jednotlivými kapitalistickými podniky, tím větší — za stejných okolností — neodvislost a vytrvačná síla mzdových dělníků, které zaměstnávají, a tím příznivější postavení publika, odběratelů, kteří ku uspokojení svých potřeb na tyto podniky jsou odkázáni.

Co zatím hospodářský vývin konkurenci mezi jednotlivými podniky odstraniti a na místě soutěže monopol dosadit se snaží, působí k tomu námezdné dělnictvo na jedné straně, odběratelé na druhé straně, vydati úplně libovůli monopolistů a nejnesnesitelnější a nejhroznější poměry pro tyto utvořiti.

Jaké zlé následky a účinky svobodná soutěž za následek má a míti může, konkurenci odstranit

a výrobu zboží dále nechat trvat, znamená nejhorší zlo a nejbídnější poměry dnešního výrobního způsobu na nejvyšší bod vyháněti.

Tlak, který státní monopoly mohou vykonávat, jest však mnohem větší, nežli tlak soukromých podnikatelů, poněvadž stát co podnikatel vedle své hospodářské moci ještě též onu téměř bezmeznou státní moc po ruce má.

Arciť mají státní závody, jelikož nemají soutěže, též moc svému dělnictvu nebo občanstvu mimořádné výhody poskytnouti, ale jak dlouho trvá a panuje výroba zboží a majetné třídy státní mocí vládnou, nemůže tato výše zmíněná, světlá stránka monopolu přijíti k platnosti.

Dokud výroba zboží panuje, má stát zapotřebí peněz, musí tudíž hledět, aby jeho závody co nejméně stály a co nejvíce vynášely. A dokud majetné třídy, kapitalisté a velkostatkáři, vládní moc v rukou mají, bude stále šetřeno na útraty a škodu dělnictva a stále vydělkáváno na útraty veškerých vrstev odběratelstva. Jiný vývin nebo postup nejen že by poškodil státní finance, on by poškodil též obchody kapitalistů a velkostatkářů, kteří by to nemohli snésti, že dělníci na jedné straně a na druhé straně ono veliké obecenstvo příliš plno nároků je.

Jak daleko v podnicích a závodech kapitalistických státu ohledy na státní příjmy nevěnuje se pozornosti, to jest nehledí se k nim — stává se to na poli, kde zájmy majetných při-

cházejí na otázku: při utváření výnosných byť i zbytečných míst úřednických pro syny majetných a podobné.

Pracovní třída a nižší vrstvy lidu vůbec nemají od rozšíření státního hospodářství a vlivu na hospodářské poměry státem vykonávaným tak dlouho ničehož k očekávání, jak dlouho stát v rukou kapitalistů a velkostatkářů se nalézá.

Avšak na štěstí ku pokroku vývinu zrodil kapitalistický způsob výrobní novou společenskou a politickou moc, která určena je státní moc kapitalistům a velkostatkářům z rukou vyrvat. Tato nová moc je: **proletariat!**

IV.

Odstranění proletariátu.

ezi kupcem a prodavačem nějakého zboží panují rozhodné opačné zájmy. Ten jeden chce, co možná nejlevněji koupiti, ten druhý, co možná nejdráže prodati.

Tato protiva stává též mezi kupci zboží pracovní síly — kapitalistou a jejím prodavačem — dělníkem.

Avšak v tomto případě je protiva zájmů daleko ostřejší, než při všech ostatních koupích a prodejích nějakého zboží. Neboť dělník nemůže své pracovní síly prodati, aniž by sám svoji osobu do prodeje nedal a on je již předem odsouzen k tomu, při tomto obchodě slabší částí býti, při kapitalistovi jedná se jen o větší nebo menší zisk, u dělníka jedná se o život nebo smrť.

On musí zahynouti, nepodaří-li se mu kupce na svoji pracovní sílu nalézti.

A on ho musí rychle nalézti. On je nemajetný, nemá žádné zálohy, on nemůže delší čas býti bez práce.

Kapitalista naproti tomu může z pravidla delší čas býti bez dělníků.

A kapitalistů je málo a dělníků mnoho.

Společnosť výroby zboží spočívá na opaku zájmů, na protivě mezi výrobcem a spotřebovatelem, prodavačem a kupcem, na protivě mezi konkurenty. Tyto protivy zájmů, které různých výrazů nacházejí, bojují proti sobě do krajnosti, a sice tím ostřeji, čím více výroba zboží se vyvíjí a výrobu pro samospotřebu zatlačuje.

Ale nejostřejší protiva je uvnitř této společnosti, mezi kapitalistou a dělníkem. Stále rozhořčenějšími a hrozivějšími stávají se boje, které z této protivy vzrůstají. vždy více podmílají tuto celou společnosť a určují vždy více její vývin.

Počátečně jednalo se v těchto bojích pouze o nejblíže ležící otázky mzdy, pracovní doby, slušného jednání oproti dělnictvu a podobné. A ze začátku byl každý z těchto bojů v malém kruhu vybojován.

Avšak brzy poznali dělníci, že jednotlivě proti kapitalistům stojí bezmocně, že jejich moc záleží ve sjednocení. A ono spolupracování v továrnách, jakož i stejnosť podmínek pracovních a životních, vzbudilo záhy v proletariatu pocit jich společných zájmů, jich solidarity.

Ve svých bojích ponejvíce ze začátku podléhali, vzdor tomu však tyto beze stopy na nich nezůstaly. Proletáři učili se v těchto bojích organisovati a disciplinu držeti, oni nabyli důvěry ku svým soudruhům a tím též důvěry sami v sebe a jejich obětavosť a zmužilosť se rozplamenila.

Každý z těchto bojů přinesl jim též bohatý výtěžek na zkušenosti a prozíravosti ve vlastní řady, co zatím jich protivníky naučil proletáře respektovati a dalších konfliktů s nimi se obávati.

Tak čerpá proletář sám ze svých porážek nové síly, stále poražen kráčí přece bez ustání a přestávky vpřed.

Prvé zbraně, jichž proletář v těchto bojích užíval, jsou: zastavení práce, dnes stávkou (štrajkem) nazvanou a bojkot čili prohlášení, že nemá tam a tam se kupovat, jít do práce a podobné.

Též jich první organisace odborové (Gewerschaften) opírají se na staré společnosti. Avšak na dlouhé trvání tyto zbraně nestačí, ony samy vyžadují k svým úplným podmínkám rozvoje, které z počátku ve státě se nalézají, které proletář vybojovati si musí na cestě politické.

Řekli jsme, že první boje dělnictva jen malé kruhy ve hnutí postavily.

Bylo zapotřebí mimořádných případů, aby přistoupil personál jedné továrny nebo v nejlep-

ším případě dělníci celého průmyslového odvětví jednoho města k boji proti podnikatelům.

Avšak pozvolna opakovaly se tyto boje vždy častěji, ony přiváděly dělnictvo ku stálým organisacím.

Vývin prostředků dopravních umožnil továrníkům, když jejich dosavadní pracovní síly v odpor se staví, tyto dělníky z jiných krajin nahraditi, dnešní dopravní prostředky umožňují též a nutí k tomu, že dělnictvo jednoho místa ku lepšímu vybojování svých konfliktů (roztržek) s dělníky jiných míst se spolčují; ono místní obdobné hnutí dělnictva rozšířilo se ku stálému, velikému a mocnému hnutí lidstva, které celý stát zaujímá, ba které od jisté doby vývinu se hnutím dělnictva ostatních států ve styk přichází a svorně s nimi v před kráčí.

Hnutí dělnické stává se přirozeně nutně hnutím mezinárodním.

Avšak nejen pouze místní a národní meze, nýbrž též meze povolání ničí dnešní hnutí dělnické. Pod systemem strojné výroby je přechod z jednoho povolání k druhému stále lehčeji možným a dělnictvu vždy častěji vnuceným.

V továrně však pracují též dělníci různého povolání pospolu. Za těchto okolností přichází lehce společnost zájmů proletářstva různého odvětví práce oproti společnému protivníku, kapitálu, v popředí; rozdíly mezi nimi stávají se stále menšími — vymizejí.

Tak stává se hnutí dělnictva v různých od větvích průmyslu vždy více hnutím jednotným veškeré pracovní třídy — boj to třídní, mezi kapitálem a proletariátem.

Tím stávají se cíle, které dělnické hnutí vztyčuje, dalšími a vyššími, aniž by boje jednotlivých vrstev dělnictva o denní životní potřeby proti jednotlivým vyděračům zapomnělo a je v nejmenším zanedbávalo, vstupuje vždy více do popředí boj pro všeobecné zájmy pracovní třídy, proti veškeré třídě vyděračů.

Hnutí dělnické ztrácí stále více svého osobního hrotu vůči kapitalistům a stává se stále více bojem proti celému systému kapitalistického vykořisťování.

Boj třídní je však nutně bojem politickým.

My jsme již téměř na to poukázali, že první čistě hospodářské bojovné prostředky proletářstva ochromeny byly jistými překážkami. Tyto překážky byly politické povahy. Státní moc hospodářsky a i též ponejvíce politicky odvislá jsouc od třídy kapitalistické, měla již od dávna, jak dlouho kapitalistická výroba stává, za jednu ze svých hlavních povinností sjednocení proletariatu učiniti nemožným, nebo co možná nejvíce je stěžovati.

Svoboda shromažďování a spolčování byla proletariatu odpírána. (U nás v Rakousku dosud odpírána je. Pozn. překl.). Proletář musel si jí všude v těžkých politických bojích

dobývati. Zrovna tak nutna, jako tyto svobody, je pro dělnictvo svoboda tisku.

Ona je za dnešních poměrů nepostrádatelnou, nutnou, kde se ve třídě dělnictva o organisování a hnutí širokých vrstev na velkých územích jedná. I tato byla pracovnímu lidu odpírána a je jako ostatní svobody jemu ještě dnes co možná stížena.

(Rakouské tiskové poměry vůči poměrům v Německu nedají se ani přirovnati. Rakouský ústavní základní zákon sice praví, že svoboda smýšlení a přesvědčení pronášená slovem, tiskem a obrazem každému státnímu občanu se zabezpečuje, avšak tiskový zákon ze dne 17. prosince 1862 změněný zákonem ze dne 15. října 1868 je pravým opakem znění zákona základního. Politickým úřadům dána úplná moc s tiskem nakládati tak, jak zrovna té které panující éře se hodí. Ne dosti na tom, tisk vydán je úplně v šanc přesvědčení toho kterého úředníka a jeho nálady. Máme velmi mnoho příkladů, že co v Brně prošlo, v Praze bylo konfiskováno a naopak.

Objektivní řízení, zapovězená kolportáž, novinářský kolek a kauce stěžují dělnictvu rakouskému jeho boj v daleko větší míře, než v kterémkoliv jiném státě. Obzvláště co se týká kolportáže a zařizování filiálek — jsou v Rakousku poměry přímo hrozné — a dovoleny jsou tyto jen časopisům takovým, které jsou vládními, nebo vládě přejícími. Ba, začasté stávají se pře-

hmaty i vůči tak zvané státními zákony zaručené posvátnosti soukromébo vlastnictví, o čemž by obzvláště soudruzi v severních Čechách mohli vyprávěti celé kapitoly. Pozn. překl.).

Též i svoboda tisku pracujícímu lidu se upírá a je mu tak jako ostatní svobody stále ještě velice stěžována. Každé obmezování těchto svobod znamená však obmezování pracovní třídy v jejím boji. Při každém mzdovém hnutí cítí to dělník velmi dobře, že politická svoboda a politická moc velice reální věci jsou, které z velké části spoluurčují, mnoho-li on a jeho děti smějí jísti, jak dlouho musí denně se dříti.

Socialistický zákon (v Rakousku výminečný) byl jednou z posledních zkoušek třídu dělnickou o její svobody oloupiti. Sociální demokracii to neškodilo — ono jí to bylo spíše k užitku. Ale pracovní třídě přineslo to velikých hmotných škod, ona padla hladovícímu dělníku vždy v náruč, kdykoliv chtěl rukou svých pozvédnouti oproti svým vykořisťovatelům.

Proletářstvo musí proto, aby mohlo hospodářské své boje vésti, své hospodářské organisace vyvíjeti, politických svobod se domoci a je sobě udržeti.

Též jiné příčiny nutí dělnictvo na pole politické činnosti. Stává četných proletářských vrstev a jsou to zrovna ty nejutlačovanější, které nemají oné síly, hospodářským bojem své zájmy alespoň častečně chrániti; stává požadavků,

kterých pracující třída na cestě čistě hospodářského boje nemůže prosaditi. Ku př.: Všeobecné dalekojdoucí zkrácení pracovní doby denní.

Konečně pracující třídy, jako jiných tříd společnosti, dotýkají se takové politické otázky, které nejsou výhradními otázkami dělnictva.

Jako každá jiná třída musí tudíž též dělníci snažiti se, politického vlivu a politické moci se domoci.

Jedním z nejdůležitějších prostředků na státní správu rozhodně účinkovati, tvoří však v moderních velkostátech parlamenty, a zastoupení té které třídy nebo strany v nich závisí v prvé řadě, jak je utvářeno volební právo.

Všeobecné právo hlasovací je pro třídu dělnickou zrovna tak nevyhnutelné ku hájení jejich zájmů, jako svoboda spolčovací, shromažďovací a tisková.

Počínají-li se dělníci zaměstnávati politikou, jest nejbližším pro ně k některé straně se přidružiti, která pro jeden nebo druhý požadavek dělnický zasazovati se slibuje, nebo tak alespoň říká. Ale každá z těchto stran zastupuje jednu nebo dvě vrstvy tříd majetných.

Všeobecně můžeme všecky strany staré ve dvě skupiny srovnati: konservativní a liberální, z nichž první chrání zájmy velkostatkářů, druhá zájmy velkokapitálu. Každá z těchto stran muší v ústavním státě hledět nalézti v nižších vrstvách lidu, zvláště mezi rol-

níky, maloměšťáky, ale též i u námezdných dělníků, stoupenců. Druh a způsob, jakým hledí tyto strany stoupence si získati a udržeti, liší se zrovna tak, jako zájmy, které v poslední řadě zastupují.

Při závodech o přízeň „malého muže“ a při oněch bojích o zájmy mezi vrchními třídami stává se přirozeně tu i tam, že ta která strana námezdnému dělnictvu nabízí ten který jeho požadavek.

Proletář stojí v opaku vůči všem vykořisťovatelům, kterékoliv třídě nechť přináleží; je-li vykořisťován od jedné co výrobce, je od druhé co spotřebovatel.

Každá z oněch starých stran může mu tudíž příležitostně co ovoce svého vítězství nad protivnou vykořisťovací stranou na nějakou výhodu vyhlídku učiniti: Laciný chléb chtějí mu ku př. zaopatřiti kapitalisté v zemích, kde potřebují volného obchodu.

Zkrácení doby pracovní (arciť jen v továrnách) nabízejí mu tu a tam velkostatkáři.

Poněvadž však proletář stojí naproti všem vykořisťovatelům, nemůže žádná z těchto starých stran trvale jeho zájmy zastupovati. Každá z těchto stojí právě vůči otázkám pro proletáře nejdůležitějším nepřátelsky, každá z těchto stran ještě vždy v rozhodujících okamžicích zradila dělnictvo, kolikráte se bylo jí svěřilo.

Zaměstnávání se dělnictva politikou musí díž všude dříve či později vésti k tomu, aby estali buržoastickým stranám činiti komonstvo hleděli k tomu, utvořiti si vlastní samostatnou ranu, stranu dělnickou.

Tato tvoří zakončující kámen organisace lnické. Jeho hospodářské organisace budou vždy, rť i proniknuty byly vědomím společných zájmů eškerého proletariátu, zvláštním zájmům jedotlivých odvětví sloužiti.

Organisace veškerého proletariatu co třídy, ho zcelení ku pevnému, jednotnému tělesu, je n možné jeho politickou organisací co amostatné strany dělnické.

Zrovna tak nevyhnutelné a hospodářským ývinem s přirozenou nutností přivoděné, jako ovstání hnutí dělnického, je utvoření se ělnické strany. Neméně nevyhnutelné však , aby tato konečně zvítězila nad ostatími stranami. Neboť proletariatu přibývá neetržitě na síle, kdežto třídy majetné stále více ábnou. Toto vítězství jest tedy otázkou doby.

Množství námezdných dělníků stále se rozmožuje, kdežto počet majetných stále se zmenuje. Avšak stejnou dobou počínají dělníci býti ovznešenými i v mravní síle nad majetné. Co oj konkurenční stále zuřivěji řádí a řady matných stále více rozráží, každého jednotlivce nich stále víc a více nutí své soudruhy zašlati, aby přes jejich mrtvoly v před mohl kvapit,

co boj konkurenční ty nejnižší a nejsprostší n.i ruživosti v řadách majetných vychovává, vytvái boj třídní v řadách proletářů nejvyšší mravn cnosti, sebezapírání, obětavost, idealní nadšen upřímné spoludržení se soudruhy — vlastnost to, které v bojích lidstva k vítězstvím vedou.

Avšak též na inteligenci a uzavře nosti přibývá dělnictvu nepřetržitě.

Třídní boj nutí dělnictvo uzavříti se v ohromn organisace. Činnost pro tyto a v těchto organ sacích vyvíjí ve třídě dělnické parlamentární správní talenty, kteří časem politikům a sprá ním úředníkům panujících tříd nejen stejnorod nýbrž je předhánějící budou. A v žádné tř není žádost po vědě a vůle pro vědu tak velik jako ve třídě dělnické, jejíž mozek se nevyče pává bojem konkurenčním.

Současně stávají se proletáři stále hosp dářsky nevyhnutelnějšími, kdežto kapitalisté st vají se ve výrobě víc a více zbytečnými.

Kdyby se dnes kapitalistická třída odstranil může výroba bez přestávky v největší části pr myslových odvětví dále pracovati, a zrovna v o větvích nejdůležitějších. Naproti tomu nemů být ani minutu dále pokračováno ve výrobě b proletářů. Avšak zrovna pro výrobu množst zrovna ona průmyslová odvětví, která pro spol čenský život jsou nevyhnutelnými, jsou dn kapitalisticky provozována. Bez práce proletá

jest tudíž existence moderní společnosti nemožnou.

Tak vzrůstá proletář nepřetržitě na počtu, na mravní síle, na intelligenci, na uzavřenosti, na nevyhnutelnosti.

On stává se mocí, která vždy více strachu svým protivníkům nahání.

Též jeho důvěra v sebe a jeho radostná naděje roste, kdežto jeho nepřátelé úzkostí sami nad sebou zoufati počínají.

Stal-li se ale proletář jedenkráte mocí, pak nezůstane sám, pak potáhnou k jeho praporu též nováčkové z ostatních vykořisťovaných tříd, proletáři práce duševní, maloživnostníci a malorolníci, kteří dosud běhali za praporem konservativním a liberálním.

Ve hnutích převratů posledního století vybojovávávali rozhodující boje vždy rolníci, řemeslníci a proletář společně. Hlavní bod byl vždy při oné straně (třídě), která hospodářsky nejdůležitější byla: v tak zvaných válkách selských byli to rolníci, ve veliké revoluci francouzské předešlého a jejích výběžků v první polovici tohoto století byli to maloživnostníci.

Od let šedesátých je vedení boje naproti utlačovatelům a vykořisťovatelům nižších tříd lidových všude tam, kde se samostatná strana dělnická utvořila, na proletářstvo převedeno.

Jak dalece se maloživnostníci a rolníci ještě ku vykořisťovatelům čítají, jak daleko věří a

myslí sobě zvětšeným vykořistěním námezdného dělnictva moci vzhůru propracovati, stojí tito proti dělnictvu a jeho straně nepřátelsky, zůstávají komonstvem starých stran, zůstávají podporami společenského pořádku, který je ničí.

Ale vždy větší vrstvy maloměšťanů a rolníků přicházejí k poznání, že patří ku vykořisťovaným, jejich postavení stává se stále více totožné s postavením nemajetných, a to jediné, co je ještě od proletářstva dělí, je ta trocha vlastnictví, které mizí jako sníh na slunci.

A i kde se jim podaří jejich vlastnictví jaks taks udržeti, ztrácí toto stále více schopnosti zajistiti jim žití, které, dle míry naší kultury měřeno, člověka hodným jmenováno by býti mohlo.

Zrovna tak klesá pracující intelligence vždy víc a více na stupeň proletářského života.

Jen jednotlivým miláčkům Štěsteny mezi nimi podaří se ještě povznésti se k pohodlnému postavení.

Těm ostatním — jichž je více tří čtvrtin — kyne nouze a bída, která zrovna v těchto kruzích nejtížeji je pociťována, kde vyšší občanské živobytí ku životním podmínkám přináleží.

Zrovna jako nemajetní, vidí se rolníci, maloživnostníci a nemajetní „vzdělanci“ vyloučeni ze všech těch skvělých vymožeností moderní výroby, které zcela jedině jen kapitalistům a velkostatkářům, těmto monopolistům velkých společenských výrobních prostředků, k dobru přicházejí a

které jen proměnou tohoto soukromého vlastnictví ve společný majetek všem přístupný učiněny býti mohou.

Výhody, které rolníku a maloživnostníku jejich vlastnictví poskytuje, mizí vždy více naproti výhodám, na které jim odstranění soukromého vlastnictví velikých monopolů vyhlídku činí.

Vezmeme-li k tomu, že příbuzenské svazky mezi rolníky a maloživnostníky na jedné straně a proletářstva na druhé straně, vždy užšími se stávají, že selské hospodářství a řemeslo své zlaté dno ztrácí, čím více synové a dcery rolníků a řemeslníků co námezdní dělníci se zadávati musí, pak nesmíme se divit, že způsob smýšlení proletářstva vždy víc a více též v ostatních vrstvách nižších tříd lidových souhlasu nalézá a že stále více jsou volnějšími přistoupiti k řadám proletářstva v jeho boji oproti vykořisťování.

Pracovní třída zajišťuje v tomto boji nejen pouze věci své.

Co nejspodnější mezi utlačovanými a vykořisťovanými třídami, která v poslední řadě pod každým způsobem vyděračství trpí, i když bezprostředně ním dotknuta není, vidí v každém vykořisťovateli a utlačovateli svého nepřítele a bojuje proti vydírání a utlačování malých úředníků a jiných duševních dělníků zrovna tak, jako proti utlačování a vykořisťování rolníků a malo-

živnostníků, a zrovna tak jako proti svému vlastnímu podružení.

Uvážíme-li to vše: vzrůst proletáře a jeho síly, jakož vzrůst jeho vlivu na blízko mu stojící třídy, co zatím majetných tříd na počtu, síle a vlivu stále ubývá, pak nemůžeme býti o konečném výsledku v pochybnosti.

Skutečně činí se nejchytřejší hlavy panujících tříd s tou myšlénkou známějšími, že proletariat je jednou vystřídá v panství ve státě.

Samo sebou se rozumí, že si přejí a doufají, že tato doba je ještě daleka.

Ale ona je blíže, než většina z nich se domnívá.

Jako při všech velikých politických událostech, bude též při této ono neočekávané a nevypočítané, velikou úlohu hrát.

My můžeme tudíž nad' tím, kdy proletariat ku panství přijde, jen domněnky vysloviti, jako o tom, na jaký způsob se to stane.

Ale že tato událost přijde a přijíti musí, může zapírati jen slepý nebo zaslepenec.

V.

Socialismus.

aké když prozřetelní a prozíraví mezi nepřátely proletářstva téměř uznávají, že jednoho krásného dne v držení státní moci se dostane, to nemůže se ještě říci a není tím ještě řečeno, že by již zbraně před ním skládali.

Aby se uspokojili, přispůsobili sobě zvláštní útěchu.

Oni si totiž myslí, že panství proletářstva nebude míti dlouhého trvání, že se samo pohltí, neboť když proletariat vydobude si státní moc, nemůže této jinak než na nesmyslný způsob užívat. Veškeré popisování „příštích států", které naši nepřátelé v posledních letech nakreslili, jsou takové, že je vítězný proletariat vyličován jako rota lupičů a strávníků blázinců.

Staří demokrati nehrozili se přicházející panství pracujícího lidu v zrovna tak hrozných bar-

vách líčiti, jako to činili před půlstoletím fanatičtí obhájcové „boží milosti“.

Ve skutečnosti je dnes již proletář zralým své vlastní záležitosti pořádati a spravovati. On podal již vícero důkazů ve své organisaci, že úlohy sociální politiky lépe jest v stavu řešiti, než celé to státní úřednictví nebo organisace podnikatelů. On ukázal se, že na všecky úlohy dorostl, které se mu byly přiblížily, vzdor hrozným obtížím, které stát a protivné třídy v cestu mu kladly a kladou, a vzdor tomu, že do dnes sám na sebe je odkázán.

Jeho schopnosti rostou jako jeho síly. A až jedenkráte státní moc v rukou bude míť, stojí mu k disposici všechny ony ohromné materielní a duševní pomocné prostředky, kterými dnes již vládne.

Kdo naproti tomuto může shledávati, že proletariat nebude, jakmile se zhostí poručnictví vykořisťovacích tříd, nic jiného míti na práci, než pitomé dětinství, dokazuje zrovna tolik obmezené vysokomyslnosti jako politické nevědomosti.

My nedovedeme s onou přesností jako ti malíři budoucnosti z tábora našich nepřátel viděti a prorokovati, co proletariat bude dělat, až dosáhne politické moci.

To bude v různých zemích velice různé, dle poměrů, jaké se kde vyskytnou. Ale nechť učiní jakékoliv kroky v jednotlivostech, onen veliký

cíl, ku kterému všecky cesty proletářstva se scházejí, nemůže jiný být — než odstranění jakéhokoliv vykořisťování, pod kterým trpí.

A jelikož soukromé vlastnictví výrobních prostředků základem jejich vykořisťování se tvoří, a jelikož toto poslední nemohou odstraniti jinak, než když prvější odstraní, musí na základě nutnosti ku odstranění tohoto druhu vlastnictví dojíti.

Stejný cíl však sleduje též, jak jsme byli viděli, hospodářský vývin čili rozvoj.

Potřeby hospodářského rozvoje a zájmy dělnictva se tedy kryjí, rozvoj utváří prostředky ku řešení úlohy, která proletariatu připadá.

Viděli jsme, že hospodářský rozvoj ten celý hospodářský život stále více pod poručenství několika málo kapitalistických firem přivádí a že dnešní způsob výroby do takového stavu žene, ve kterém veškeré prostředky výrobní v jedné ruce sloučeny budou.

My jsme viděli dále, že osoba kapitalisty pro závod jeho nebo jeho podniku stále se stává více zbytečnou, konečně viděli jsme, že stát je stále více k tomu tlačen, v hospodářský život opravně zasahovati, důležitá hospodářská zařízení a závody průmyslové přejímati.

My ale též viděli, že dnešní společnosť sama tvoří si překážky, které se pokroku tohoto rozvoje v cestu staví a které účinkují, že tento jen nedokonale v před jde.

Tyto překážky budou odstraněny vítězstvím proletariatu.

Majetné třídy, jak již téměř bylo zmíněno, nebudou nikdy trpěti, dokavad panujícími jsou, aby státní hospodářství doznalo takového rozšíření, že by tím ohroženo bylo soukromé vlastnictví výrobních prostředků.

Ale též třídy vykořisťované musí státi oproti šíření se státního hospodářství s nedůvěrou, ba začasté s rozhodným protivnictvím, dokud bude stát v rukou majetných.

Naproti tomu mají pracovní třídy veškeré příčiny, jakmile jim dostane se státní moc do rukou, rozšíření státního hospodářství urychliti, ony odstraní tím odloučení dělnictva od výrobních prostředků, které jsou příčinou jejich vydírání.

Ony učiní tím dělníka opět majitelem výrobních prostředků.

Arciť nebude jednotlivý dělník držitelem a vlastníkem svých prostředků výrobních sám.

Neboť veškeré dělnictvo — celá pracující třída, bude držitelkou a majitelkou svých veškerých výrobních prostředků.

To jest jediná forma, dělnictvu při dnešním stavu velkoprůmyslu jeho prostředky výrobní zajistit.

Pro maloživnostníky bude arciť po vítězství proletariatu soukromé vlastnictví výrobních prostředků dále trvati, o nějaké konfiskaci malých

lnických statků a řemeslnických dílen fantasijí pouze naši protivníci.

Ale malozávody budou rychle a rády od svých žitelů opouštěny, jakmile sestátněné velkozády jim příjemnější pracovní a životní podmínky skytnou. A to sestátněné závody budou a musí skytovati, jakmile pracovní třídy pány státu staly. Neboť ten veškerý ohromný přebytek d jejich mzdu, který do dnes vytváří a který pitalisté shrabují, připadne potom státu, tedy lnictvu samotnému zase zpět, a bude užit děl:tvem k jeho vlastním zájmům.

Stej ıodobně zvětší se nesmírně výnos práce ɔobecr š, jelikož plýtvání pracovních sil bude straněno, které dnes buď bez práce jsoucnosti, em neužitečnými pracemi pro choutky boháčů, nečně užíváním špatných, zpátečnických výɔních prostředků různým způsobem se stávají.

Jak o utlačování, tak o vydírání nemůže státním hospodářství vítězného proletariatu ti řeči. Nikdo nemůže sám sebe vykořisťovat, :do sám sebe utlačovat.

Pracovní třída nebude však míti potom žáěho jiného pána nad sebou, než sama sebe.

Podřízení jednotlivce pod jeden veliký celek t arciť přirozeně nutné v takovémto hospořství státním, jako v každém společenském rodě, jako v každém závodě, ve kterém vícero)lečně pracuje.

Toto podřízení se není zvláštností státního hospodářství dělnické třídy.

Ono stává již dnes v každém podniku, který zaměstnává mzdové dělnictvo. Avšak dnes je toto podřízení se podřízením slabšího pod silným; a mezi oběma panuje ostrá protiva zájmů.

V obecném životě budoucnosti, o kterém zde jest řeč, bude toto podřízení se jednotlivce pod společnost rovných se stejnými zájmy.

Takovéto podřízení se nalézáme dnes v odborných organisacích.

Arciť ještě velmi často hubuje se na terorismus, který tato odborná organisace na jednotlivce provádí, ale kdo tyto žaloby pozvedá — to nejsou členové jejich, nýbrž — kapitalisté.

Konečný cíl vývinu, jakmile jednou proletariat vládního vesla dosáhne, je sloučení všech závodů ku jednotnému a jedinému nesmírnému závodu státnímu, t. j. proměna státu v jednotné hospodářské společenstvo.

Kapitalistická výroba přestane a nový způsob výrobní se rozvine, založený na společném vlastnictví výrobních prostředků.

Nebo jinak, stará komunistická výroba obživne v nové, rozkvětu prostředků výrobních odpovídající formě.

Výroba zboží a soukromé vlastnictví výrobních prostředků je překonáno; nové hospodářské společenstvo, které vyrůstá ze státu, má sam

všecky výrobní prostředky, kterých potřebuje a vyrábí vše pro sebe a své členstvo.

Takovéto společenstvo hospodářské jest socialistickým obecným životem: je cílem socialní demokracie.

To je tedy to, co socialní demokraté chtějí. Museli jsme poněkud dále zajíti, abychom mohli odpovědít na otázku, kterou jsme na začátku toho spisku byli si předložili. Avšak čtenář nyní pochopí, proč jsme nemohli ihned bez dalšího věcného probírání s odpovědí se vytasiti.

Cíl socialní demokracie není libovolně ustanoven, není výsledkem zbožných přání a vybočujícího snění, jak se rádo tvrdívá.

Její cíl je jejími mysliteli poznaný cíl konečný, před našima očima před se jdoucího hospodářského vývinu.

Jen kdo toto pochopuje, pochopuje socialní demokracii.

Ona nemá kořenů v mračnách, nýbrž v pevné půdě přítomnosti.

Kdo chce socialní demokracii vyvrátit, musí vyvrátit dnešní skutečnosť. Jelikož toto našim protivníkům je nemožné, dávají přednosť tomu, ve vzduchu se oháněti a vyvracejí nás na základě, co by se státi „mohlo", „chtělo" a „mělo".

Kdo naše stanovisko pochopil, pro toho jest jasné, že je to nemožným předpovídat, jak socialistické hospodářské společenstvo bude vypa-

ďat. Ono nebude úplně hned druhý den po revoluci zde hotové stát, nýbrž bude plodem vývinu.

Ono samotné bude stále více se vyvíjeti, rozkvétati, bude nové otázky, nové záhady, (problemy) ze sebe utvářeti. O tom nechť si lámou hlavu naše děti a našich dětí děti a socialně politické děti dnešní.

Úlohou socialní demokracie není, vývinu jeho cestu vykazovat, ona má jen překážky vývinu odstraňovat — ona má udržovat dráhu volnou pro vývin socialistické společnosti, nemá ji však uměle vytvářit.

Proletariát bude však oním heverem, který tu starou společnosť ze stěžejů vyzvedne a onu nejmocnější překážku každého dalšího společenského vývinu, to jest politickou moc majetných tříd, z cesty uklidí.

Proletariat povznésti, jej v jeho třídních bojích podporovat, jeho sílu a průzračnost zvětšit, zrovna však též také jemu blízko stojící pracující třídy, řemeslníky a rolníky, o jejich pravých zájmech přesvědčovati, každému potlačování a vykořisťování, v jakékoliv formě ať se objeví, rozhodně proti se postaviti:

To jest úlohou sociální demokracie a nikoliv zdělávání plánů budoucího státu.

Sociální demokracie jest sebevědomím svých povinností naplněná strana dělnická.

Dělnická strana každé země musí tím více
socialistickým duchem býti naplněna, čím více
nabývá rozhledu v pochodu hospodářského vý-
vinu. —

Německá strana dělnická byla předem soci-
álně demokratickou stranou, díky vědeckému
smyslu její pracovní třídy a vědeckému významu
jejích učitelů.

Kde dělnická strana stala se stranou soci-
álně demokratickou, tu přestává pracovní třída
nechávati se vésti okamžikovými vlivy, ona jest
si jasnou, svého cíle vědomou a formuje též
své nejbližší úlohy a požadavky, tomuto odpo-
vídající.

Ona přestává blouditi sem a tam na scestích
plýtváním času a síly, nevědomě svého cíle
před se hnáti, ona kráčí svému cíli vstříc bez
zastávky, bez zbytečných ztrát sil, na nejkratší
schůdné cestě.

Ona arciť nechce hlavou zeď prorazit, byť
to i nejkratší cestou býti se zdálo.

Sociální demokracie viděla od svého vědec-
kého odůvodnění a založení komunistickým
manifestem (z r. 1847.) vždy jasně ty úlohy,
které dělnickým stranám všude připadají a při-
padati budou, a její vývin dal jí dosud v každém
směru za pravdu.

Ona též mezi jiným předem poznala, že
třídní boj mezinárodním býti musí.

Komunistický manifest z roku 1847 končí slovy:

„Proletáři všech zemí spojte se!“ Zvolna ale neodolatelně přivedla toto poznání námezdnému dělnictvu všech zemí kulturních.

Ku společnosti zájmů, které z bojů pro hospodářské požadavky okamžikové se vytvořily, připojily se v posledních časech společné zájmy, které vyšly z pospolitosti posledních cílů dělnického hnutí všech zemí kapitalistické výroby. —

Čím více dělnické strany různých zemí se na stejnou půdu sociální demokracie staví, tím užší stává se jejich pospolitosť, jejíž viditelné znamení jest slavení prvého května.

Ve společnosti výroby zboží, která vytváří nejen protivy třídní nýbrž též i národní protivy, je válka nevyhladitelnou.

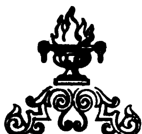
Válka jest jedinou formou, ve které nejostřejší protivy zájmové, které se nenechají překlenouti, mezi samostatnými suverennými státy provésti se nechají.

Válku odstranit, jest jen jediný prostředek: Odstranit protivy, které ji vytváří. To mohou jen dělníci, kteří na místo konkurence společnosť zájmů a solidaritu mezi sebou postavili; to může jen sociální demokracie, která na místo společnosti soutěže (konkurence), výroby zboží — výrobu všech pro všecky, výrobu pro

společnost skrze společnost postaviti chce.

Sociální a národní mír, po kterém národové tak touží, může přinésti jen sociální demokracie.

V před! to jest naše heslo.
V před, bojem k vítězství!

Sjezd v Hainfeldu.

Domníváme se přicházeti v čas uvedením usnesení sjezdu, jenž zasedal ode dne 30. prosince 1888 do 1. ledna 1889 v Hainfeldu v Dol. Rakousích, na kterém sjednocení strany sociálně-demokratické se stalo.

Sjezd hainfeldský jest důležitým proto, an na něm stalo se dohodnutí o programu a taktice, jež s nepatrnými změnami poslednějšího až po dnes i též pro další budoucnost zůstane nezměnitelným. Toto poprvé opět sejití se sociálních demokratů po persekuci — totiž na sklonku jejím, zůstane pro celý další postup strany naší základním a proto nutným se jeví ve všeobecnou známost jej často uváděti, což může býti, jak se domníváme, každému jen vítaným. Podrobný popis jednání v češtině jednou již vydán a proto omezili jsme se pouze na usnesení, která se stala, ač i mnohé z řečí pronesených jsou důležitými, nemohly však býti pojaty v tento spisek pro přílišnou svou objemnost, a ostatně ještě po-

sud na skladě se nalézá celý popis sjezdu uvedeného.*) Dále pak ku doplnění celkovému vsunuli jsme též organisační řád časopiseckou konferencí v Brně letošního roku usnesený, aby tak každý jinak neznalý vše nalezl souladné a měl stále před očima krátký přehled požadavků, zásad, programu i taktiky strany naší, kterážto znalost je arciť velice důležitou, nad to i žádoucí, ano se dosti často stává, že mnohý ze soudruhů našich ani příležitosti neměl, vše to v jednom celku poznati a tudíž nahlédnuv po přečtení tohoto spisku důležitost a cenu jeho, bude se všemožně starati, aby co největšího rozšíření a jmenovitě dosažení účelu získáno bylo.

S pozdravem

Vydavatelstvo.

*) Protokol sjezdu v Heinfeldu vydán redakcí čas. „Hlas Lidu“ v Prostějově; cena 10 kr., dosud je na skladě.

Zásadné prohlášení socialně-demokratické strany dělnické v Rakousku.

Socialně - demokratická strana dělnická v Rakousku snaží se dosáhnouti pro veškerý lid bez rozdílu národnosti, plemene a pohlaví osvobození z pout hospodářské odvislosti, odstranění politického bezpráví a povznešení z duševní zakrnělosti. Příčiny nedůstojného toho poměru nelze hledati v jednotlivých politických zřízeních, alebrž ne, bytí celého společenského poměru podmiňující a ovládající skutečnosti, že pracovní prostředky v rukou jednotlivých majitelů zmonopolisovány jsou. Vlastník pracovní síly, třída dělnická, stává se otrokem vlastníka pracovních prostředků, třídy kapitalistů, jichž politické a hospodářské panství v dnešním státě vyznačeno jest. Soukromé vlastnictví pracovních prostředků, kterak vyznačuje politický stát třídní, vyznačuje hospodářsky stoupající ochuzování mass, vzrůstající zbídačení stále širších vrstev lidstva.

Technickým rozvojem, ohromným vzrůstem výrobních sil dosvědčuje se býti tato forma vlastnictví nejen jako zbytečnou, alebrž tato forma skutečně pro převážnou většinu lidstva odstraňována jest, zároveň ale vytváří se nezbytné, duševní i hmotné podmínky předchozí pro formy pospolitého majetku. Přechod pracovních podmínek v pospolitý majetek veškerenstva pracovního lidu znamená tudíž nejen osvobození třídy pracovité, alebrž i splnění dějinně nezbytného rozvoje. Představitelem tohoto rozvoje může býti jedině třídně vědomý, v politickou stranu sorganisovaný proletariát. Proletariát politicky organisovati, jej vědomím svého postavení a své úlohy naplniti, duševně a fysicky boje schopným učiniti a udržeti, jest vlastně programem socialně-demokratické strany dělnické v Rakousku, k jehož provedení užívati bude všech účelných a přirozenému právnímu ponětí lidstva odpovídajících prostředků. Ostatně bude a musí strana ta svou taktiku dle příhodnych poměrů, zejména dle chování se odpůrců říditi. Staví se však následující všeobecné zásady:

1. Socialně-demokratická strana dělnická v Rakousku jest stranou mezinárodní, odsuzuje přednosti národní právě tak, jako ony rodové, majetkové a původu, a prohlašuje, že boj proti využitkovávání musí býti mezinárodním, jakým jest využitkovávání samo.

2. Ku rozšiřování socialistické idee užije zplna všech prostředků veřejnosti, tisku, spolků, schůzí a domáhati se bude odstranění všech pout volného pronášení mínění (výminečných zákonů, tiskového, spolčovacího a shromažďovacího zákona).

3. Aniž by se nějak klamala v ceně parlamentarismu, formy to moderního panství třídního, domáhati se bude všeobecného, rovného a přímého práva volebního do všech zastupitelstev s požitkem diet, jakožto důležitého prostředku agitace a organisace.

4. Má-li se ještě uvnitř rámce dnešního hospodářského pořádku poněkud obmeziti další klesání životních poměrů dělnické třídy a vzrůstající zbídačení její, musí se domáhati úplného a poctivého zákonodárství na ochranu dělnictva (co možno nejrozsáhlejší obmezení doby pracovní, zrušení práce dětí a t. d.) a jich provedení pod spolukontrolou dělnictva jakož neobmezované organisace dělnictva ve spolcích odborných, jakož i úplné volnosti koaliční.

5. V zájmu budoucnosti třídy dělnické jest povinné, bezplatné a bezkonfessionelní vyučování na obecných a pokračovacích školách, jakož i bezplatný přístup ku všem vyšším učilištím, nezbytně nutným; a nezbytnou nutností předchozí k tomu jest oddělení církve od státu a a prohlášení náboženství za věc soukromou.

6. Příčinou stálé hrozby válečné jest stálé

vojsko, jehož stále zrůstající tíha lid téhož kulturní úloze odcizuje. Domáhati se bude tudíž náhrady stálého vojska všeobecným ozbrojením lidu.

7. Socialně-demokratická strana dělnická zaujme vůči všem důležitým politickým a hospodářským otázkám své postavení, bude povždy zastupovati třídní zájmy proletariátu, zprotivovati se důrazně všemu zatemňování a zahalování protiv třídních, jakož i využitkování dělnictva na prospěch panujících stran.

Resoluce sjednocení:

V uvážení toho, že spor frakcí zájmy strany a tím i třídy dělnické těžce poškodil, že vývoj strany těch několik sporných bodů odstranil, které úskok a nátlak nepřátel dělnické strany, jakož i povržlivá hejčkání osobního kultu v jich důležitosti zveličovaly, a rozštěpení strany způsobily:

V uvážení toho, že sjednocení stranyráznému projevu vůle soudruhů v celé zemi odpovídá, usnáší se dnešní sjezd strany jednohlasně u přítomnosti členů obou druhdy stávajících frakcí:

Sjezd strany prohlašuje rozpor strany přijetím programu za ukončený a očekává od každého soudruha strany rázné a neohrožené součinnosti na pospolitém základě našeho pro-

gramu ku prospěchu emancipačního boje třídy dělnické.

Resoluce o politických právech.

V uvážení toho, že světodějnou úlohou proletáriatu jest přeměna dnešního hospodářského pořádku, že jest pakou této přeměny zápas třídní, jehož průběh s tím méně obětmi spojen, tím rychlejší a klidnější bude, čím více na obou stranách panovati bude jasnosti a rozhledu v podmínkách, v cílech hospodářského rozvoje, že ale panující třídy objasnění zákonitým i policejním stíhaním obmezuje a zdržovati hledí, čímž hnutí sice není pozastaveno, ovšem ale roztrpčeno a zostřeno, prohlašuje sjezd strany:

Každé obmezování volnosti v projevech mínění jakož i monopolisování politických práv majetnými jest zavržitelné a pro přirozený rozvoj škodlivým. Žádá tudíž plnou volnosť pro socialně-demokratickou agitaci a propagandu a možnosť pro klidnou organisaci proletariátu; nejdříve však:

1. Zrušení obmezení volné stěhovavosti, tedy výminečných opatření tuláckého a hnanského zákona;

2. Zrušení obmezení tiskové svobody rozličnými formami censury a vyzdvižením tiskového monopolu pro majetné kaucemi a kolkovávím, jakož i zákazem kolportaže;

3. Znovuzřízení spolčovacího a shromažďo-

vacího práva, zrušením spolčovacího a shromažďovacího zákona;

4. Vydvižení monopolu majetných politického práva volebního, zavedením všeobecného, rovného, přímého a tajného práva volebního (a sice od 20 roků stáří, kterým počíná povinnosť daně z krve), jakožto důležitého prostředku agitace a organisace, aniž bychom se nějak klamali o ceně parlamentarismu;

5. Poctivé ujištění neodvislosti soudů, bezplatnost soudnictví, rozšíření porotnictví na všechny přečiny a zločiny, jakož i volbu porotců na základech všeobecného tajného práva volebního veškerým lidem.

6. Utvoření a provedení zákona, dle kterého úřadníci, kteří politická práva jednotlivce neb spolků ruší, přísně potrestáni budou.

Resoluce o ochranném zákonodárství pro dělnictvo a socialní reformě.

Co dnes hlavně „socialní reformou" se nazývá, zavedení státem organisované pojištění dělnictva v nemocech a úrazu, vychází především ze strachu před vzrůstáním proletářského hnutí, z naděje, že dělnictvo se o starostlivosti majetných tříd přesvědčí a konečně z náhledu, že vzrůstající zbědovaní lidu konečně brannost obmeziti musí. S provedením pojištění dělnictva spojeny jsou dva vedlejší úkoly: Částečné přemožení

nákladu na chudinství z obcí na třídu dělnickou a co možné obmezení, pokud možno odstranění samostatné výpomocné organisace dělnictva, která jest trnem v očích panujících, jako průpravna a výcvik organisace a samosprávy. S ohledem k tomu prohlašuje „Sjezd strany“:

Pojišťování dělnictva nedotýká se jádra socialního problemu vůbec. Zařízení, které v nejpříznivějším případě práci neschopnému proletariatu poskytuje skrovné, jím samým draze zaplacené almužny, nezasluhuje jména „socialní reformy.“

Dělnictvo nebude se tím klamati, alébrž jasný názor o tom šířiti, že opravdová socialní reforma musí míti práce neschopného dělníka za předmět a odstranění téhož využitkování za konečný cíl a že taková socialní reforma nikdy od využitkovatelů nýbrž jen od využitkovaných provedena býti může.

Pokud panuje kapitalistický způsob výrobní, jest toliko částečné obmezení následků využitkování možným toliko poctivým a úplným zákonodárstvím na ochranu dělnictva a rázným jeho provedením. Fysické zbědování třídy pracovité zračí se ve vysoké úmrtnosti dětí, v krátkém stáří a v brzké invaliditě dělnictva. Klesání životních poměrů, které dělníka snižují v tupého otroka, zbraňuje mu, věnovati síly své a čas k činnosti směřující k lidským cílům, přede vším ale ku svému vlastnímu osvobození. Záko-

nodárstvím na ochranu dělnictva má se přibývání těchto nelidských poměrů poněkud učiniti přítrž. —

Živnostenský řád rakouský tento účel zúplna neplní. Tento jest slabým a kusým ve svých ustanoveních, ponechává každé jednotlivé ustanovení pochybnostem libovůli správních úřadů. Dozor živnostenský nepůsobí, protože jest nedostatečný v prostředcích a nanejvýše obmezen v působnosti.

Ochranné zákonodárství pro dělnictvo, má-li svého účele dosáhnouti, musí obsahovati nejméně:

1. Úplnou koaliční svobodu a zákonné uznání úmluvy o mzdě a kartely dělnické.

2. Osmihodinnou nejdelší denní dobu pracovní bez klausulí a bez výjimky.

3. Zákaz noční práce (s výjimkou oněch závodů, jichž technické zařízení nepřipouští přetržení).

4. Úplný nedělní klid od soboty večera do pondělka do rána.

5. Zákaz zaměstnání dětí do 14 roků.

6. Vyloučení ženské práce ze závodů pro ženský organismus zvláště škodlivých.

7. Veškerá tato ustanovení nechť mají platnosť pro závody každého stupně (velkoprůmysl, dopravu, řemesla i domácí průmysl.)

8. Na přestupky těchto ustanovení se strany podnikatelů buďtež tresty vězením ustanoveny.

9. Dělnické organisace, které na základech odborných a místních spočívají, mají jimi volenými inšpektory vykonávati kontrolu u provedení zakonodárství na ochranu dělnictva.

10. Zákonodárství ochranné pro dělnictvo budiž rozvinuto internationálně a přiměřeným spůsobem i na zemědělské dělníky rozšířeno.

Usnesení k tisku:

Dnešní sjezd strany usnáší se na tom, že všechny již vycházející časopisy sociálně-demokratické strany, jakož i stávající odborné listy za listy strany uznáváme.

Rovněž tak nově zakládané listy, které na stanovisku dne 30. a 31. prosince 1889 a 1. ledna 1890 přijatého programu sjezdu sociálně-demokratické strany dělnické se postaví, za takové uznáváme.

Resoluce o odborné organisaci.

Sjezd strany doporučuje soudruhům všude, zvláště pak v průmyslových střediskách, zakládati odborné spolky s možným přibíráním mužského i ženského dělnictva pomocného.

Resoluce o dělnických komorách.

V uvážení toho, že ve zřízení dělnických komor dělnictvo může míti jedině zájmu poli-

tického, když jimi učiněn bude krok ku organisaci třídy dělnické;

v uvážení toho, že takovéto zastoupení námezdného dělnictva jen tehda bude odpovídati hospodářským zájmům jejich, když bude vypraveno rozsáhlou pravomocí ku povznesení postavení třídy pracovité, k účelnému vykonávání vlivu přísného provádění a nutného rozvoje ochranného zákonodárství pro dělnictvo a působivého súčastnění se živnostenského dozoru a pravomocí užívati za tím účelem státní a obecní správy;

v uvážení toho, že uvědomělé zastoupení dělnictva jen tenkráte stane se skutkem, když třídní vědomí sevšeobecní a jasně se vyhradí činností ve spolcích odborných a dělnických svazcích, která by byla oproti všelikému vykárání ubezpečena a neobmezována;

v uvážení toho, že návrh zákona na zřízení dělnických komor ve své nynější podstatě tomuto předpokládání nijak neodpovídá, ve svých jednotlivých ustanoveních, co se dotýče kompetence komor, jest bezvýznamným a dvojsmyslným, co se aktivního a passivního práva volebního dotýče, úzkoprsným a obmezujícím jest a veřejným hlasováním přímo bezcenným se býti jeví, že tudíž tento návrh zákona ani po stránce hospodářské ani po oné politické opravdový ráz dělnických komor nevyvádí;

v uvážení toho, že stranám i vládám, které svévolně a mlčky dopouští, kterak se u nás užívání spolčovacího a koaličního práva maří, nelze důvěřovati v opravdovou vůli možnosti organisace dělnictva dopustiti;

konečně v uvážení toho, že výměr parlamentárního zastoupení, který návrh zákona toho dělnictvu jako odbytné za všeobecné právo hlasovací nabízeti se osměluje, nepřímým způsobem volebním úplně nespůsobilým jest, nejdůležitější a věcný prospěch všeobecného práva hlasovacího — možnosť volného hovoru — nijak nenahražuje:

prohlašuje sjezd strany, že tento návrh zákona na zřízení dělnických komor ve svém dřívějším jakož i ve svém nynějším znění požadavkům, které odpovídati musí účelnému zastoupení zájmů námezdného dělnictva, ani v hospodářském ani v politickém ohledu neodpovídá.

Resoluce o obecné škole.

V uvážení toho, že panující třídy nejen osobují si plody hmotné práce, nýbrž že i duševní práci všeho lidu stvořenou kulturou, všeliké vědění a všechnu vzdělanosť, výplod to tisícileté práce všeho lidstva, za svůj výhradní monopol činí;

v uvážení toho, že proto sociálně-demokratická strana povždy ve svém programu za bezplatné vyučování na školách pro veškerý lid a

na všech stupních vyučování, jakož i za úplné oddělení školy a církve, jakož i církve od státu se zasazovala;

že dnešní „obecná škola“ nedostatečnou a nepostačitelnou jest a na zájmy třídy nemajetné v žádném způsobu nebéře ohledu;

že rozvoj zákonodárství školského ve smyslu svobodném v první řadě jest úlohou a povoláním občanských stran, jimi však rovněž tak jako jiné, druhdy svobodomyslným programem přikázané povinnosti, zbaběle jsou zanedbávány;

že návrhem Liechtensteinovým ještě i tento chudý zbytek účinlivého vzdělání má býti odstraněn a všechna budoucnosť mládeže bezpodmínečně vydává se v šanc zatemňovací, svobodě nepřátelské a kulturně odporující moci klerikalismu;

v další úvaze toho, že proletariát, velká ta massa a jádro lidu, tento nositel budoucího rozvoje všelikého vlivu, i nejmenšího vývoje zákonodárného postrádá:

prohlašuje dnešní sjezd strany:

Dělnictvo činí panující třídy za to odpovědny, že drzý ten útok na školu, který návrh ten zamýšlí, s patřičnou rázností a rozhořčením odrazí,

činí je však zároveň za další následky za dosavadní jejich nedbalosti zodpovědny, nerozvine-li se dnešní škola v pravou, tudíž bezkonfesionelní školu obecnou, což klerikály ku takovému znásilňování svobody i do budoucnosti povzbuzuje.

Mezinárodní socialistický sjezd Pařížský.

V témže roce, v němž položeny rakouské straně sociálně-demokratické základy programem heinfeldskym, odbýván sjezd v Paříži, a sice zasedal ode dne 14. do 21. července, obeslaný ze všech zemí starého světa, ano i z Ameriky. Soudruh R. Lavigne, delegát odbor. spolků z Bordeaux, podal návrh, aby 1. Květen přijat byl co den manifestační dělnictva obou dílů světa pro dosažení osmihodinné doby pracovní. Návrh jeho přijat a spolu usneseno, rokem příštím, t. j. dnem 1. května 1890, učiniti projev dělnictva všech zemí, že k ulevení bídy a zamezení pokud možno zahálkám nezaviněným staví se za požadavek zkrácení doby pracovní na 8 hodin denně a na oslavení jednomyslnosti tohoto požadavku, že den ten zapisuje v kalendář co svátek dělnický a že slaviti jej bude tím způsobem, že nebude pracovati, a oddá se jen radostnému uvažování výhod ze skrácení doby

práce vyplývajících; dále pak bude týmtéž mohutným projevem před celým světem žalobu vésti na nepřirozené zařízení dnešní společnosti, a žádati odstranění naléhavých bezpráví, jimiž každý dělník, ať proletář práce hmotné aneb duševní, jako otroctvím je upoután. První Květen tudíž stal se dnem sbratření veškerého pracujícího lidu, jím položen základ ku jednomyslnému domáhání se takových oprav společenského zřízení, kterým učiněn je člověk rovným teprve pak, až neodvislým v ohledu hospodářském i politickém se stal.

Organisační řád socialně demokratické strany českoslovanské v Rakousku, který doporučuje konference.

1. Ku straně náleží každý, ať muž či žena, program náš uznávající, když se o rozšíření jeho stará, stranu dle možnosti mravně neb hmotně podporuje a nedopustil se nectného skutku. Soudruh strany nesmí přináležeti žádné straně měšťácké aniž pro takovou činným býti.

2. Vždy několik sousedních obcí tvoří místní organisaci, která volí sobě ze svého středu dva důvěrníky, jež tvoří v okresu okresní organisaci, ze které se vysílají 2 zvolení do krajinské organisace.

3. Každá krajinská organisace volí ze svého středu dva důvěrníky, jež tvoří vespol zemský výbor výkonný.

4. Veškeré volby důvěrníků dějí se veřejně, dle nutnosti též důvěrně.

5. Zemský výkonný výbor sejde se vždy, kdykoliv toho nutnosť vyžaduje.

6. Program strany může měniti toliko říšský sjezd (všerakouský).

7. Taktiku a organisační řád stanoví si československá socialně demokratická strana sama.

8. Sjezdy říšské konati se budou pravidelně vždy po dvou letech; mimořádné lze svolati jen za souhlasu většiny zemských organisací.

9. Na přání většiny krajinských organisací budiž svolán sjezd „Československý".

10. Každý člen jest povinen stranu hmotně podporovati; konference odporučuje, aby ku potřebám strany byly pravidelné příspěvky odváděny.

11, Záležitosti každé jednotlivé krajské organisace jsou zároveň záležitostí celé strany.

12. Starosť o zachování tohoto řádu, jakož i ustanovení výše příspěvku a vše ostatní, ponechává se krajské organisaci.

Usnesení k tisku:

Celá sociálně demokratická strana má se zasaditi o to, nejen mravně a insertně, ale i hmotně o udržení všech nyní stávajících a uznaných listů strany.

Nové listy smějí býti zakládány jen se svolením sjezdu; založil-li někdo časopis bez svolení sjezdu, budiž proti němu současně ve všech li-

stech strany vystoupeno a podpora jemu v každém ohledu odepřena.

Taktéž budiž naloženo s listy, které se odchýlí od programu. Redaktoři listů strany musí býti voleni krajinskou organisací a redaktoři odborných listů svými odbornými organisacemi.

